

YNGLEFUGLE I VEJLERNE 2012

Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi

nr. 23

2013

AARHUS
UNIVERSITET

DCE – NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

[Tom side]

YNGLEFUGLE I VEJLERNE 2012

Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi

nr. 23

2013

Henrik Haaning Nielsen
Jørgen Peter Kjeldsen

ornit.dk

AARHUS
UNIVERSITET

DCE – NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Datablad

Serietitel og nummer:	Teknisk rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 23
Titel:	Ynglefugle i Vejlerne 2012
Forfattere:	Henrik Haaning Nielsen & Jørgen Peter Kjeldsen
Institution:	ornit.dk
Udgiver:	Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi ©
URL:	http://dce.au.dk
Udgivelsesår:	Juni 2013
Redaktion afsluttet:	Juni 2013
Redaktion:	Tommy Asferg
Faglig kommentering:	Stefan Phil
Finansiel støtte:	Aage V. Jensen Naturfond
Bedes citeret:	Nielsen, H.H. & Kjeldsen, J.P. 2013. Ynglefugle i Vejlerne 2012. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 38 s. - Teknisk rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 23 http://dce2.au.dk/pub/TR23.pdf
	Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse
Sammenfatning:	Denne rapport præsenterer resultaterne af overvågningen af udvalgte ynglefugle på Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1 samt enkelte andre arter i Vejlerne 2012. Overvågningen af ynglefugle var i 2012 koncentreret om fjordterne, havterne og sortterne. Der blev kortlagt 66 par fjordterner, hvilket er det største antal nogensinde, 42 par havterner, en stigning i forhold til 2011, og 38-45 par sortterner, som fik syv unger på vingerne.
Emneord:	Vejlerne, ynglefugle, overvågning
Layout:	Grafisk Værksted, AU-Silkeborg
Grafer og fotos:	ornit.dk
Foto forside:	Henrik Haaning Nielsen
ISBN:	978-87-7156-020-6
ISSN (elektronisk):	2244-999X
Sideantal:	38
Internetversion:	Rapporten er tilgængelig i elektronisk format (pdf) som http://dce2.au.dk/pub/TR23.pdf

Indhold

Sammenfatning	5
1 Indledning	6
1.1 Baggrund og formål	6
1.2 Tak	6
2 Undersøgelsesområde	7
3 Metoder og materiale	8
3.1 Engfugle	8
3.2 Sortterne	8
3.3 Øvrige kortlægninger	9
3.4 Fysiske forhold	9
3.5 Driftsforhold	9
4 Resultater og konklusioner	10
4.1 Fysiske forhold	10
4.2 Ynglefugle	18
4.3 Bestandstal for udvalgte arter i Vejlerne 2001-2012	36
5 Litteratur	38

[Tom side]

Sammenfatning

Aage V. Jensen Naturfond og Institut for Bioscience, Aarhus Universitet indgik i begyndelsen af 2007 en samarbejdsaftale om overvågning af udvalgte ynglefugle i Vejlerne, Harboøre og Agger Tanger samt trækfugle i Vejlerne. Konsulentfirmaet ornit.dk fik til opgave at gennemføre den praktiske del af overvågningen. Denne rapport præsenterer resultaterne af overvågningen af ynglefugle i Vejlerne i 2012.

Formålet med ynglefugleovervågningen i Vejlerne er at bidrage til NOVANA-overvågningen af ynglefugle. Denne overvågning sigter i første række på at opfylde Danmarks forpligtelser i forhold til EU-fuglebeskyttelsesdirektivet. Metoderne til overvågningen er fastlagt i tekniske anvisninger.

NOVANA-overvågningen af ynglefugle var i 2012 koncentreret om bl.a. fjordterne, havterne og sortterne.

Der blev kortlagt i alt 66 par fjordterner, hvilket er det største antal nogensinde. Havterne udviste en stigning i antallet (i forhold til 2011) til 42 par og fandtes desuden ynglende for første gang i Østerild Fjord. Bestandsniveauet er imidlertid på et meget lavt niveau sammenlignet med tidligere. Sortterne steg markant i forhold til 2011 til i alt 38-45 par. De fik i alt 7 flyvefærdige unger.

Resultaterne af overvågningen af trækfugle i Vejlerne præsenteres ikke i denne rapport, men resultaterne findes i databaser på Institut for Bioscience.

1 Indledning

1.1 Baggrund og formål

Aage V. Jensen Naturfond og Institut for Bioscience indgik i begyndelsen af 2007 en samarbejdsaftale om overvågning af fugle på udvalgte lokaliteter i Nordjylland. Der overvåges dels et udvalg af ynglefugle i Vejlerne, og dels gennemføres 10 optællinger af vandfugle i Vejlerne fordelt på alle måneder undtagen juni og juli.

De første år, programmet kørte, optaltes også ynglefugle på Agger og Harboøre Tanger. Denne del af aftalen er siden ophørt.

Overvågningen af ynglefugle i Vejlerne har til opgave at bidrage til NOVANA-overvågningen af ynglefugle, som er iværksat for at opfylde Danmarks forpligtelser i forhold til EU-fuglebeskyttelsesdirektivet. Denne overvågning skal føre til samlede vurderinger af de enkelte arters bevaringsstatus i Danmark som præsenteret i Pihl m.fl. (2003).

Ynglende vandfugle i Vejlerne er tidligere blevet overvåget meget grundigt i perioden 1978-2003 af Vejlernes Feltstation. I feltstationens arbejdsprogram indgik årlige kortlægninger af ynglefugle i Vejlerne og de nærmest tiliggende randområder. En samlet bearbejdning af det indsamlede datamateriale er publiceret af Kjeldsen (2008).

I 2005 og 2006 er der yderligere blevet gennemført optællinger af udvalgte arter finansieret af Aage V. Jensen Naturfond (Nielsen 2006a, 2006b), mens der ikke foregik overvågning af fuglene i Vejlerne i 2004.

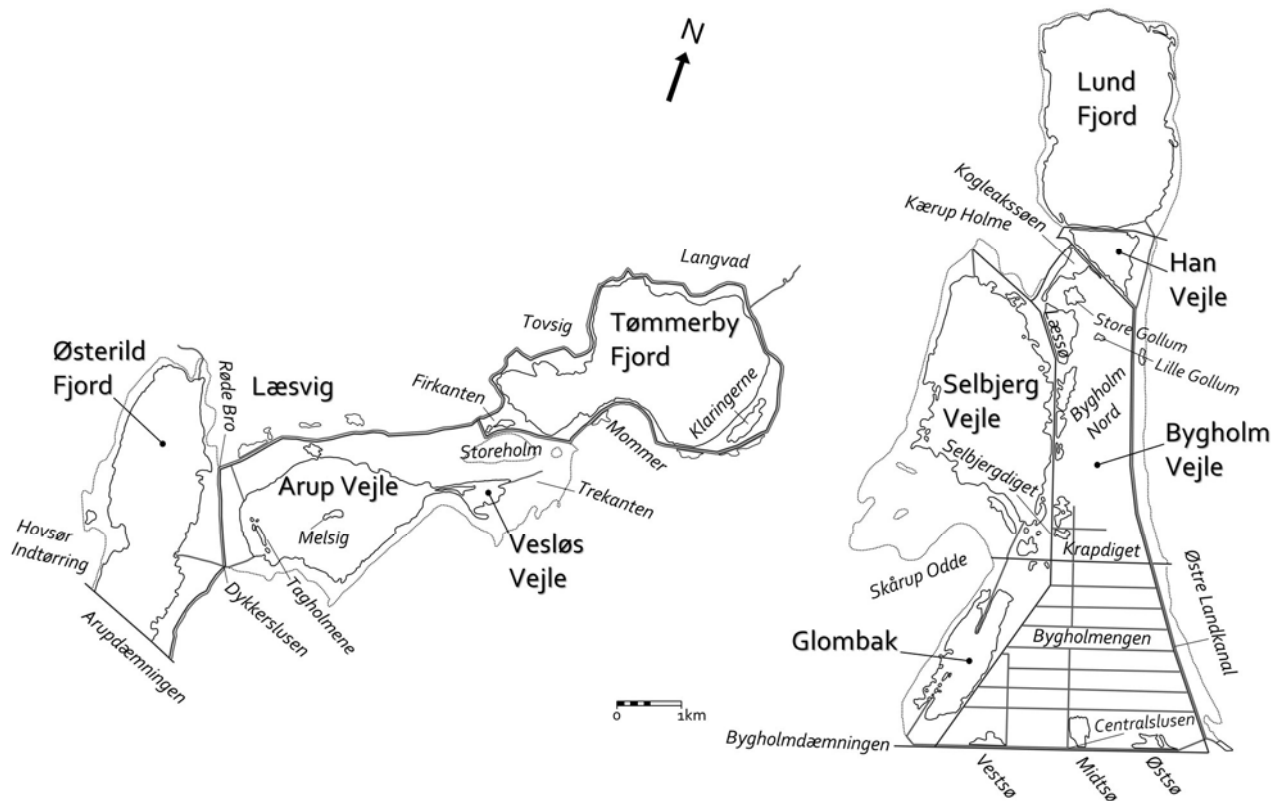
I perioden efter 2003 har først Viborg og Nordjyllands Amter og senere Naturstyrelsens enhed for Nordjylland haft ansvaret for overvågningen af det begrænsede antal arter, som har indgået i de årlige NOVANA-programmer.

1.2 Tak

Aage V. Jensen Naturfond takkes for adgangstilladelser til reservatet og et godt samarbejde i det hele taget. Dette er i praksis sket gennem Mogens B. Andersen og Poul Hald-Mortensen. Martin Lund, Carsten Krog Pedersen, Jens Frimer Andersen og Albert Schmidt takkes for hjælp ved gennemgang af Bygholmengen samt supplerende observationer. Albert Schmidt, Carsten Krog Pedersen, Helge Røjle Christensen og Susanne Bruun takkes for hjælp ved overvågningen af sortterne. Susanne Bruun, Steen Brølling, Helge Røjle Christensen, Inge Marie Fruelund og Poul Hald-Mortensen takkes for supplerende observationer gennem yngletiden.

2 Undersøgelsesområde

Optællingerne af ynglefugle i Vejlerne i 2012 er blevet gennemført i reservatet Vejlerne delt op i Vestlige Vejler, som består af Østerild Fjord, Arup Vejle, Vesløs Vejle og Tømmerby Fjord, og Østlige Vejler, som omfatter Bygholm Vejle, Glombak, Selbjerg Vejle, Han Vejle og Lund Fjord (Fig. 1). Når overvågede arter er fundet ynglende i randområderne i umiddelbar tilknytning til reservatet, er disse registreringer medtaget.

Figur 1. Afgrænsning af Vejler-reservatet med de mest anvendte stednavne.

3 Metoder og materiale

Metoderne til overvågning af ynglefugle under NOVANA er beskrevet i en række tekniske anvisninger, som findes på AU's hjemmeside http://bios.au.dk/videnudveksling/til-myndigheder-og-saerligt-interesserede/fagdatacentre/fdcbiobiodiversitet/tekniske_anvisninger/. Hvor NOVANA-programmet ofte benytter ét eller to besøg på ynglelokaliteten, er der i Vejlerne anvendt et udvidet program, så bestandsopgørelserne er sammenlignelige med tællingerne fra feltstationsperioden 1978-2003.

Data, som er anvendt til opstilling af tidsserier for arterne, stammer dels fra feltstationsperioden (Kjeldsen 2008, arkiv på Kalø), fra kortlægninger i 2005-2006 (Nielsen 2006a, 2006b) og fra de seneste års overvågninger under NOVANA (Kjeldsen & Nielsen 2008, 2009, 2011 samt Nielsen & Kjeldsen 2009, 2011).

Metoderne for de enkelte arter/artsgrupper er beskrevet i det følgende.

3.1 Engfugle

Bygholmengen blev dækket ved tre optællinger af ynglefugle i henholdsvis starten af maj, starten af juni og sidst i juni. De territoriehævdende engryler, store kobbersnepper og viber blev kortlagt i maj. Ved gennemgangen først i juni blev der overvejende registreret ungevarslende engryler og rødben, og ynglesuccesen hos de store kobbersnepper blev målt ved at registrere de ungevarslende par. Gennemgangen sidst i juni er ikke en del af standardprogrammet, men har været gennemført i perioden 2010-2012 for om muligt at registrere sent ynglende brushøns. Under denne sene gennemgang er også de endnu yngleaktive engryler registreret.

Engryle er således dækket ved alle tre kortlægninger af Bygholmengen, men kun registreringerne fra maj-kortlægningen samt den første i juni er anvendt i sammentællingen, for at resultatet skal være sammenligneligt med tidligere års tællinger. Ved vurdering af kortlægningerne er par/territorier regnet som nye, hvis de i juni er kortlagt længere end 200 meter fra fugle kortlagt i maj.

Engene rundt om Vesløs-Arup Vejle samt østsiden af Østerild Fjord blev dækket ved fjernkortlægning i maj og ved en gennemgang i juni med henblik på at kortlægge de samme arter som på Bygholmengen (undtagen viber). Ved fjernkortlægning forstås kortlægning, som udføres med teleskop fra enkelte observationspunkter med gode oversigtsforhold.

3.2 Sortterne

Antallet af fugle i ynglekolonien er optalt gentagne gange, særligt i starten af yngleperioden. Registreringerne finder især sted, når kolonien overflyves af potentielle prædatorer, og samtlige sortterner letter på én gang. Efterfølgende er ynglesuccesen overvåget ved optælling af flyvefærdige ungfugle. I 2012 blev der gennemført et særligt sortterneprojekt med henblik på at få mere indsigt i artens yngleforhold med fokus på vejrforhold, prædation, fænologi og adfærd. Optælling af ynglebestanden blev derfor gennemført flere gange; den nærmere metode er beskrevet i artsafsnittet.

3.3 Øvrige kortlægninger

Der er ud over kortlægninger af engfugle og sortterne gennemført kortlægninger af en række arter på EU-fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1:

Rørdrum er kortlagt ved registrering af territoriehævdende (paukende) hanner. Denne art er dækket gennem få men målrettede kortlægninger i alle rørskovsområder med hovedvægt på april måned og første halvdel af maj på dage og nætter med stille vejr.

Rørhøg er kortlagt ved observationer af territorial adfærd gennem hele ynglesæsonen. Der er ikke foretaget registrering af de enkelte pars ynglesucces.

Plettet rørvagtel er kortlagt ved natlytning af territoriehævdende (piftende) hanner i alle relevante områder gennem hele ynglesæsonen suppleret med indrapporteringer fra lokale ornitologer og data fra DOFbasen.

Trane er kortlagt gennem observationer af territorial adfærd hos stationære par igennem hele foråret i potentielle yngleområder, og iagttagelser af ynglesucces er noteret.

Klyde er overvåget gennem fjernkortlægning af kolonier på Bygholmengen og i de Vestlige Vejler i maj.

Dværgmåge er registreret ved kortlægning af yngleaktivitet, og arten er målrettet eftersøgt i områder med hættemågekolonier.

Havterne er overvåget gennem fjernkortlægning af ynglepar på Bygholmengen samt på potentielle ynglelokaliteter i de Vestlige Vejler.

Fjordterne er overvåget gennem registrering af alle kolonidannelser i hele undersøgelsesområdet i ynglesæsonen.

3.4 Fysiske forhold

Vandstanden i Vejlerne er blevet overvåget ved aflæsninger af en række vandstandsskalaer placeret i alle de overordnede vandsystemer. Skalaerne er nivellerede i forhold til DNN (Dansk Normal Nul). Aflæsningerne er blevet foretaget en gang om måneden, og derudover er visse af skalaerne blevet aflæst, når der har været lejlighed til det.

Saltholdighed (salinitet) er målt på en række målestationer i de overordnede vandsystemer en gang om måneden. Vandprøver er indsamlet i prøveflasker, og målingerne er udført med et WTW Conductivity Meter 315 i.

3.5 Driftsforhold

Under ynglefuglekortlægningerne samt forud for og efter ynglesæsonen er der gjort iagttagelser af driftsforhold, som kan have betydning for ynglefuglene. Mogens B. Andersen har oplyst antallet af græssende kreaturer.

4 Resultater og konklusioner

4.1 Fysiske forhold

4.1.1 Vandstand

De indsamlede vandstandsdata fra januar til slutningen af juli 2012, som foruden selve yngleperioden medtager månederne forud herfor, præsenteres her og sammenholdes med erfaringer for vandstandens indflydelse på ynglefuglene indsamlet igennem hele feltstationsperioden 1978-2003 (Kjeldsen 2008).

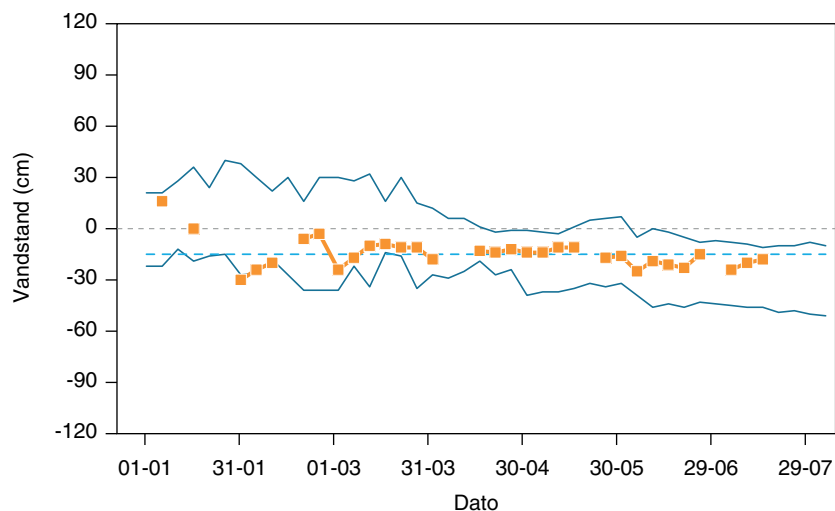
Normalt er der i hele området en høj vintervandstand i januar-marts med et faldende niveau gennem forårmånederne. Nedbørsmængden, fordampningen og afstrømningen til Limfjorden er bestemmende for vandstanden. Vandstandsregulativer påbyder, at afvandingskanalerne for det meste af Vejlerne skal have frit afløb til Limfjorden. Undtaget fra denne regel er Bygholm Vejle, Han Vejle og Tømmerby Fjord, der er selvstændige vandsystemer omkranset af diger på alle sider. Der udledes således kun sjældent vand fra Tømmerby Fjord og Han Vejle. I Bygholm Vejle har vandet nord for Krapdiget siden 1994 været permanent opstemmet bag diger, mens der i Centralslusen ved Midtsø, som regulerer vandstanden på Bygholmengen syd for Krapdiget, de fleste år har været isat stemmebrædder i kote -15 cm DNN i perioden marts-september. Fordampning kan dog føre til lavere vandstand og udtørring.

Vandstanden på Bygholmengen aflæses ved Centralslusen ved Midtsø (Fig. 2). På grund af hyppig udledning af vand var der sidst i januar og gennem dele af februar en meget lav vandstand for årstiden, men gennem det meste af marts og april blev vandstanden holdt tæt på eller lige over opstemningstærsklen på -15 cm DNN. Fra slutningen af maj faldt vandstanden under denne tærskel, og herefter skete en løbende udtørring i resten af yngletiden. Udviklingen i vandstanden på lokaliteten lå det meste af foråret tæt på det gennemsnitlige niveau, og der har for de fleste ynglefugle ikke været tale om, at udtørring havde negativ effekt på yngleforløbet. Det har givetvis haft betydning for kolonirugende arter som klyde og havterne, som viste fremgang i 2012.

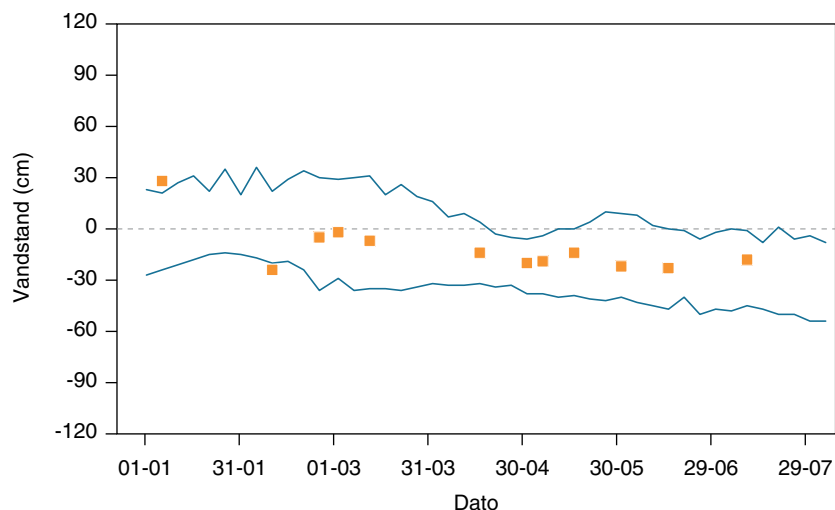
Der blev ikke ledt vand fra Østre Landkanal til Bygholmengen gennem slusen ved Krapdiget i 2012 (Poul Hald-Mortensen, pers. medd.). Tiltaget bliver nogle sæsoner benyttet, hvis der sker en for stor udtørring af engens små søer og kanaler.

Vandstanden i Selbjerg Vejle og Glombak, som er forbundet via en kanal, aflæses ved Krap i vestenden af Krapdiget (Fig. 3). På grund af hyppig udledning af vand faldt vandstanden markant i vintermånederne, men blev aldrig kritisk lav i løbet af foråret, hvor vandstanden tillige var ret stabil. Mange af ynglefuglene tilknyttet rørskov er afhængige af, at rørskoven ikke tørrer ud for tidligt. Området har derfor størst værdi for fuglene, hvis der sker en jævn og ikke for pludselig afstrømning.

Figur 2. Vandstands aflæsninger januar-juli 2012 ved Centralslusen ved Midtsøen på Bygholmengen (punkter) samt intervallet af maksimums- og minimumsmålinger fra feltstationsperioden 1978-2003 (tynde linier). Desuden er vist opstemningstærskelen på 15cm under DNN (stiplet).

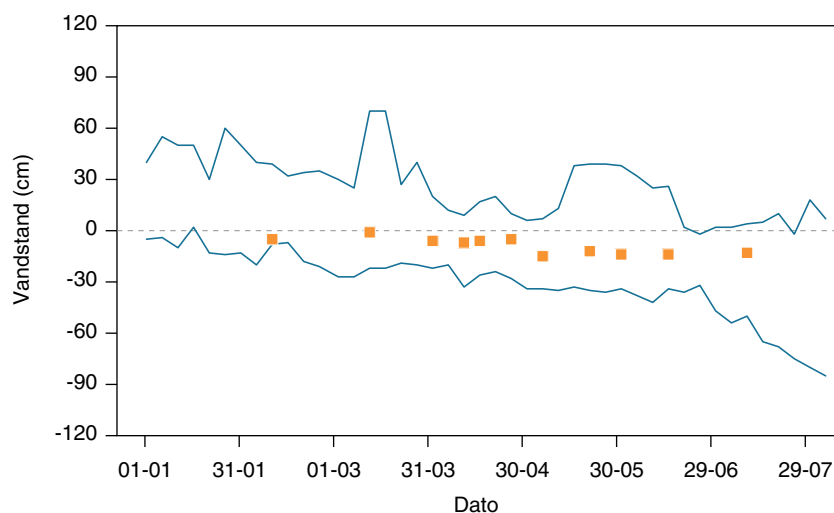
Figur 3. Vandstands aflæsninger fra Selbjerg Vejle og Glombak januar-juli 2012 fra målestationen ved vestenden af Krapdiget (punkter) samt intervallet af maksimums- og minimumsmålinger fra feltstationsperioden 1978-2003 (tynde linier).

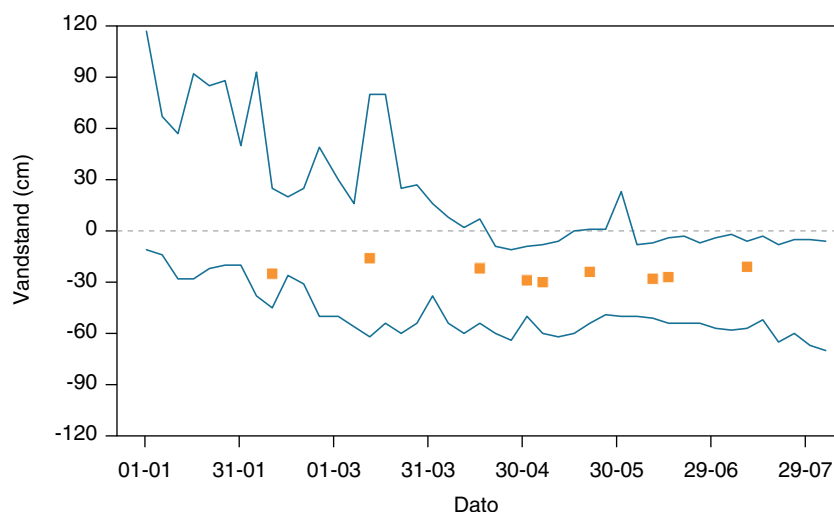
Vandstanden i Vesløs/Arup Vejler aflæses på to målestationer. Dels ved Vesløs Vejle Vej i nord og dels ved afløbet i sydenden på nordsiden af Dykkerslusen. Her vises vandstanden ved Vesløs Vejle (Fig. 4). Forholdene er ændret i Arup Vejle, idet der ved Dykkerslusen er sket en opstemning på nordsiden, således at der ikke som tidligere ledes vand til Østerild Fjord via Dykkerslusen. Stemmebrædder sørger nu for, at der kan opretholdes en mere stabil og højere vandstand i Arup Vejle for at tilgodese områdets ynglende engfugle. Vandstanden var høj i januar, så høj at der var oversvømmelse af Vesløs Vejle Vej, hvilket gjorde det umuligt at aflæse vandstandsmålet, og det samme var gældende i sydenden ved Dykkerslusen. Vandstanden faldt imidlertid hurtigt i løbet af februar, og derefter lå vandstandsmålene på et normalt niveau.

Vandstanden i Østerild Fjord aflæses ved Dykkerslusen samt ved slusen på Arupdæmningen. Her var vandstanden på det normale niveau i forhold til tidligere år (Fig. 5). Vandstanden i Østerild Fjord og især Vesløs/Arup Vejler påvirker vigtige engområder med potentiale for store ynglebestande af ænder og vadefugle. For tørre forhold har en negativ indvirkning på disse fugles ynglemuligheder.

Figur 4. Vandstands aflæsninger fra Vesløs Vejle 2012 fra målestationen ved Vesløs Vejle Vej (punkter) samt intervallet af maksimums- og minimumsmålinger fra feltstationsperioden 1978-2003 (tynde linier).

Figur 5. Vandstands aflæsninger fra Østerild Fjord januar-juli 2012 fra målestationen ved Dykkerslusen (punkter) samt intervallet af maksimums- og minimumsmålinger fra feltstationsperioden 1978-2003 (tynde linier).

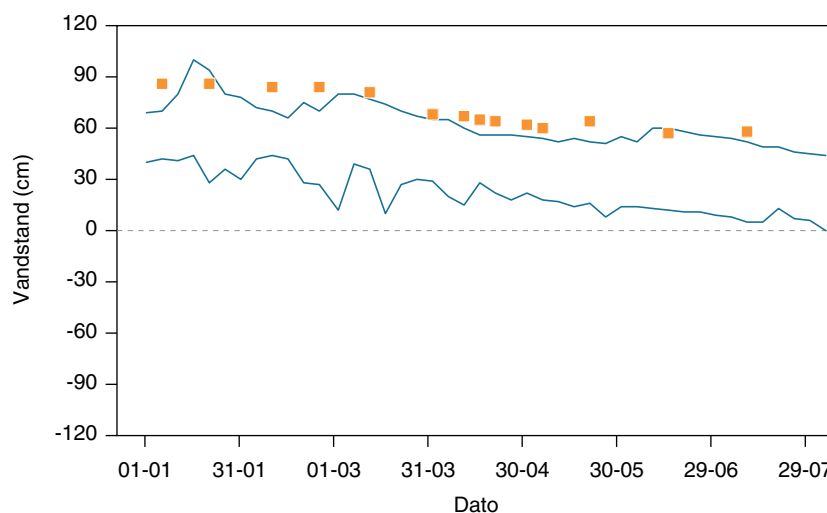

Vandstanden i Tømmerby Fjord og Han Vejle er delvist sikret gennem permanent opstemning bag diger. Vinterens aflæsninger viste høje vandstande for begge disse lokaliteter. I Han Vejle blev der imidlertid lukket vand ud gennem sen vinteren og foråret på grund vedligeholdelsesarbejde af publikumsfaciliteterne i området. I Tømmerby Fjord blev stemmebrædderne taget op i starten af april, da det viste sig, at diget, som omkranser lokaliteten, havde taget skade visse steder. Diget havde haft svært ved at modstå den høje vandstand, som skyldes et EU-Life-projekt, hvor digerne blev udbedret for netop at holde en høj vandstand på lokaliteten. Dermed faldt vandstanden markant gennem april (Fig. 6, 7). Stemmene blev igen sat i, da vandstanden var sænket ca. 20 centimeter. Tidspunktet for udledningen af vandet var uheldigt, da der på dette tidspunkt var høj aktivitet hos bl.a. de territoriehævdende rørdrummer og redebyggende rørhøge, og den pludselige vandstandssænkning har formentlig haft negativ indvirkning på disse arters ynglen i 2012. Begge arter var begunstiget af lokalitetens høje vandstand i 2011 med efterfølgende gode yngleresultater (Kjeldsen & Nielsen 2011). Lignende erfaringer er gjort i bl.a. Selbjerg Vejle og Bygholm Nord. Markante vandstandsændringer i marts og april er tidligere sket i Selbjerg Vejle, hvor man i den forbindelse har oplevet en markant tilbagegang af rørdrum på lokalite-

ten i løbet af få uger (Kjeldsen 2008). Vandstandssænkningen i Tømmerby Fjord i år resulterede ikke i en væsentlig nedgang i ynglepar af hverken rørdrum eller rørhøg, sammenlignet med 2011, men det vil være bedst for ynglefuglene, at der kun sker udledning af vand fra lokaliteterne uden for fuglenes yngletid og frem til 1. marts.

På den tredje store rørskovslokaltet, Bygholm Nord, som også er omkranset af diger, er der de seneste år sket et fald i vandstandsniveauet. Efter at Krapdiget blev retableret i 1994 blev der i årene 1997-2003 målt meget høje vandstande med gennemsnit for første halvår (januar-juni) mellem 28 og 34 cm over DNN. Dette faldt sammen med de hidtil største bestande af en lang række rørskovstilknyttede arter, bl.a. grågås, rørdrum, rørhøg og vandriks, som både i Vejlerne som helhed og i Bygholm Nord i særdeleshed kulminerede i årene omkring og lige efter 2000 (Kjeldsen 2008). Det er også påvist, at sortterne, som har sin vigtigste yngleplads i Danmark i Kogleakssøen (en del af Bygholm Nord), er afhængig af en høj vandstand på ynglepladsen. I 2008 var forårgennemsnittet faldet til 25 cm, i 2009 var det nede på 13 cm, i 2010 14 cm og i 2011 12 cm. I år lå gennemsnittet på 11 cm. Hermed er vandstanden på lokaliteten næsten tilbage på niveauet fra før Krapdigets retablering. Der findes kun én reguleringsmulighed, der kan påvirke vandstanden i Bygholm Nord, idet der ved Kogleakssøen findes et stem i diget mod Selbjerg Vejle. Det er konstateret, at dette stem igennem vinterhalvåret har stået åbent, men det er uvist, hvilken betydning dette har for vandstanden. Hvis ikke det skyldes udledning via dette stem, kan den stadigt lavere vandstand de seneste år skyldes, at Selbjergdiget gradvist nedbrydes ved, at vand fra Bygholm Nord løber over diget ind i Selbjerg Vejle, hvor diget er svagest, som påvist bl.a. i Nielsen & Kjeldsen (2009). Når digekronen flere steder nedbrydes, kan bassinet holde på mindre vand. Som påpeget i driftsplanen (Riis 2009) er det formentlig nødvendigt at forstærke diget, hvis en høj vandstand skal sikres i rørskoven i Bygholm Vejle nord for Krapdiget, ligesom det netop er blevet gjort for Tømmerby Fjords vedkommende. Med en konservativ anvendelse af stemmet i diget til Selbjerg Vejle vil det formentlig være muligt at opretholde høje vandstandsværdier i Kogleakssøen.

Figur 6. Vandstands aflæsninger fra Tømmerby Fjord januar-juli 2012 fra målestationen ved Mommer på indersiden af slusen (punkter) samt intervallet af maksimums- og minimumsmålinger fra feltstationsperioden 1978-2003 (tynde linier).

Figur 7. Mommer, 5. april 2012. Stemmebrædderne er fjernet fra slusen, og der er frit udløb af vandet fra Tømmerby Fjord. Foto: Henrik Haaning Nielsen, ornit.dk.

4.1.2 Saltholdighed

Saltholdigheden er målt en gang om måneden gennem ynglesæsonen på en række stationer som led i overvågningsprogrammet af vandfugle (Tabel 1).

Tabel 1. Saltholdighed (i promille) målt i april-juni 2012 på målestationer forskellige steder i Vejlernes vandsystemer.

Målestation	April	Maj	Juni	Gennemsnit
Lund Fjord v. jernbanedæmning	0,1	0,1	0,1	0,1
Han Vejle	0,0	0,0	0,0	0,0
Kogleakssøen	0,2	0,2	0,3	0,2
Bygholm Nord SØ v. Krapdiget	0,1	0,1	0,2	0,1
Bygholmengen NV v. Krapdiget	1,9	2,0	2,1	2,0
Bygholmengen NØ v. Krapdiget	0,6	0,3	0,4	0,4
Bygholmengen v. Centralslusen	2,5	3,2	10,2	5,3
Selbjerg Vejle/Glombak v Krapdiget	0,8	0,4	1,1	0,8
Tømmerby Fjord v. Mommer	0,0	0,0	0,1	0,0
Vesløs Vejle v. Trekanten	0,2	0,2	0,4	0,3
Østerild Fjord v. Dykkerslusen	0,8	0,5	2,4	1,2
Østerild Fjord v. Arupdæmningen	4,5	3,2	3,2	3,7

Vejlernes økosystemer er tilpasset ferskvand, især i den nordlige del af området (Lund Fjord og Tømmerby Fjord). Der sker øjensynlig en vis indsigning af saltvand gennem sluserne, hvilket kan aflæses i målingerne fra Bygholmengen ved Centralslusen og fra Østerild Fjord ved Arupdæmningen, hvor der hersker svagt brakke forhold. Der har ikke i 2012 eller de foregående år været digebrud eller indledning af saltvand, som kunne have ført til unormalt høje saltholdigheder, og årets saltholdighedsværdier afviger ikke fra det tidligere målte.

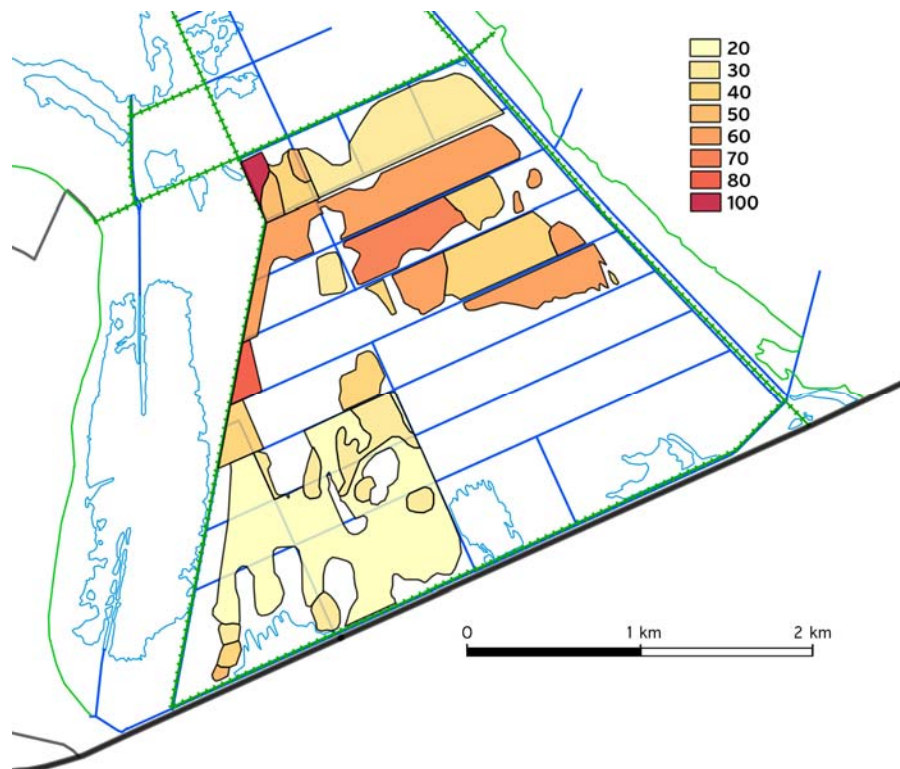
4.1.3 Driftsforhold

Den naturlige succession i de fleste af de naturtyper, der findes i Vejlerne, fører til tilgroning med rørskov og pilekrat. For at holde engene åbne afgræsses med kreaturer, og i nogle tilfælde suppleres med slåning af vegetationen.

I sommeren 2012 græssede et varierende antal kreaturer på Bygholmengen. Omregnet svarer det til et dagligt gennemsnit på 175 voksne kreaturer gennem hele græsningssæsonen, som varede fra 2. juni til 18. september (Mogens B. Andersen, pers. medd.).

Ved gennemgang af Bygholmengen 6. juni 2012 blev vegetationshøjden på det meste af lokaliteten kortlagt (Fig. 8).

Figur 8. Vegetationshøjder på de nordlige og vestlige parceller af Bygholmengen, kortlagt 6. juni 2012. Området vest for centralkanalen og de fem nordligste parceller opmålt (dvs. de tre sydøstligste parceller er ikke opmålt).

Der blev foretaget slåning på de tilgroede dele i sydvest på Bygholmengen i efteråret (et mindre areal). Ifølge driftsplanen (Riis 2009) skal der efter behov slås mindst en tredjedel af de tilgroede områder af Bygholmengen hvert år i august-september, således at alle områder med tagrør slås mindst én gang i løbet af en treårsperiode. I områder med kraftig tagrørsopvækst bør slåningen gentages i mindst to-tre år i træk for at udpine tagrørene.

De meget nedbørrige perioder både sommer og efterår umuliggjorde slåning af Bygholmengen bortset fra de sydvestligste parceller, som blev slået i efteråret (Mogens B. Andersen, pers. medd.). Det lave antal kreaturer har desuden bevirket, at opvæksten af tagrør ikke har kunnet holdes nede. Især på de fire nordligste parceller ses nu en markant opvækst af tagrør, som kan medvirke til at forringe forholdene for engfuglene i den kommende ynglesæson.

Den nordligste del af engen ved Kogleakssøen langs det nord-syd-gående dige blev gennem foråret og sommeren afgræsset af kreaturer. I august blev den tillige slået maskinelt. Dette våde engstykke udgør en vigtig overgangszone, som bl.a. fungerer som fourageringsområde for sortterne.

I Bygholm Vejle nord for Krapdiget har et område i den sydøstlige del langs med Østre Landkanal tidligere været holdt åbent med en kombination af kreaturgræsning, slåning og tromling af rørskoven. Herved fik området ka-

rakter af åben rørsump eller "blå bånd"-overgangszone. Denne pleje er ikke foregået i nogle år nu, og området er ved at gro til med tagrør og urter samt pilebuske.

I det hele taget har vegetationen i Bygholm Nord undergået store forandringer, hvilket man bl.a. kan få indtryk af ved at kigge på de tilgængelige flyfotos på Danmarks Miljøportal (<http://kort.arealinfo.dk/>), Thisted Kommunes Kortinfo (<https://drift.kortinfo.net/Map.aspx?Site=Thisted&Page=Kortopslag>), FlyfotoArkivet (<http://nordjylland.flyfotoarkivet.dk/>) og Google Earth. Store partier af rørskovene er i løbet af de seneste år blevet meget udtyndet og fremstår lave og åbne. I rapporten vedr. årets arbejde med sortterner (Kjeldsen og Nielsen 2012) er givet en beskrivelse af denne udvikling (ud fra visuelt tydelige forandringer på flyfotos). Det vides ikke, hvordan disse forandringer i vegetationen hænger sammen med forandringer i vandstanden.

I de Vestlige Vejler er engene omkring Vesløs Vejle, i Trekanten, begge sider af Storeholm samt engstykkerne i vest og sydvest i Arup Vejle blevet mere egnede for engfugle som følge af slåning og kreaturgræsning gennem en årrække. Samme forhold gælder for østsiden af Østerild Fjord, som nu fremstår åben og velegnet til engfugle. Særligt fremstod engstykkerne i Østerild Fjord og engene i vest og sydvest ved Arup Vejle tilgroede i store delområder indtil 2009. Den højere vandstand sammen med de øvrige plejetiltag i Vesløs/Arup Vejler vil givetvis på sigt resultere i flere ynglende engfugle. I løbet af efteråret blev det imidlertid bemærket, at en tilgroning igen er i gang på den nordøstlige del af Østerild Fjord samt i området mellem Dykkerslusen og Røde Bro i Arup Vejle. Denne tilgroning kunne holdes nede ved maskinel slåning som supplement til kreaturgræsningen i disse områder.

Figur 9. Arup Vejle, 4. juni 2012. Efter måneders græsning af kortnæbbede gæs og bramgæs fremstår engen meget kortgræsset. Foto: Jørgen Peter Kjeldsen, ornit.dk.

På dele af Bygholmengen og på østsiden af Vesløs/Arup Vejler bidrager græsning fra kortnæbbede gæs og bramgæs til, at vegetationen holdes kort – visse steder meget kort (Fig. 9).

4.1.4 Prædation

Ræve ses hyppigt i hele området, både i reservatet og i randområderne, og bestanden vurderes til at være oppe på niveau med antallet før 2000, inden bestandsniveauet faldt markant gennem flere år på grund af skab.

I løbet af året er der fotograferet flere mårhunde i Vejlerne af opsatte vildtkameraer (Mogens Andersen, pers. medd.). En såkaldt "judas" - mårhund med GPS-sender - tilbragte lange perioder i de Østlige Vejlers røskove i fuglenes yngletid, og derudover passerede flere strejfende GPS-mærkede mårhunde gennem Vejlerne i forårets løb (oplyst af Naturstyrelsen). Omfang og effekt af prædation foretaget af mårhund i Vejlerne er ukendt.

Under gennemgangen af Bygholmengen 6. juni blev der registreret to løsgående hunde, som jagede med ynglefuglene (Fig. 10). Det lykkedes ikke at indfange hundene, som endte med at fortrække til Thorup Fjordholme øst for Bygholm Vejle.

Figur 10. Bygholmengen, 6. juni 2012. Et par løsgående hunde jager med ynglefugle på Bygholmengen. Foto: Jørgen Peter Kjeldsen, ornit.dk.

4.1.5 Kollision med hegn og andre linjeføringer

Højspændingsledningerne, som gennemskærer Bygholm Nord, er en konstant trussel for rastende og ynglende fugle. Under arbejdet med sorttærner, hvor området var under intens overvågning en stor del af foråret, blev der set en død taffeland, som var omkommet ved kollision med ledningerne og i en periode stadig hang fast i denne.

4.2 Ynglefugle

4.2.1 Skestork

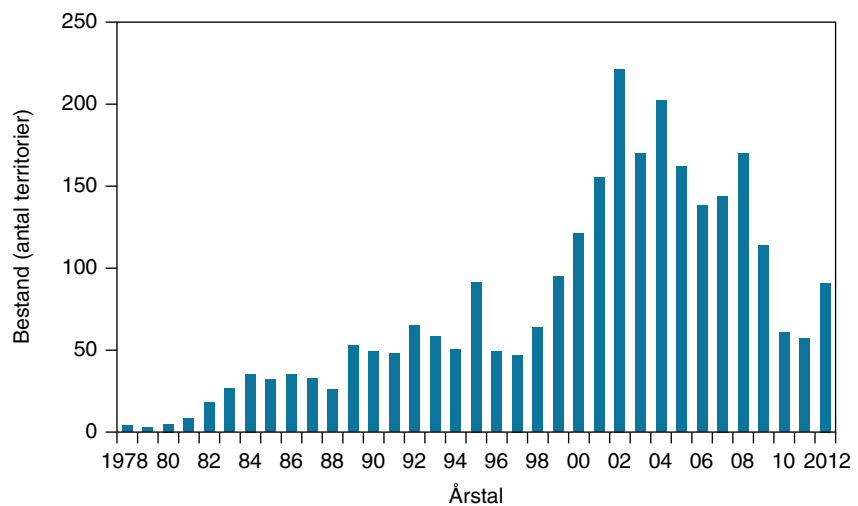
Skestork ynglede ikke i Vejlerne i 2012, om end der regelmæssigt blev set et større antal skestørke på Melsig i Arup Vejle, hvor arten ynglede i 2011 (Kjeldsen & Nielsen 2011). Således blev der registreret op til 44 fugle (3. juni). Imidlertid kunne det konstateres ved et besøg på øen den 21. maj, hvor en optælling af de ynglende skarver foregik, at der med sikkerhed ikke var reder af ynglende skestørke på øen.

4.2.2 Rørdrum

Årets ynglebestand af rørdrum blev opgjort til 91 territoriehævdende (paukende) rørdrummer (Fig. 11). Dette er en markant fremgang i forhold til 2011 (55). Den mildere vinter i forhold til de to foregående år har givetvis haft betydning.

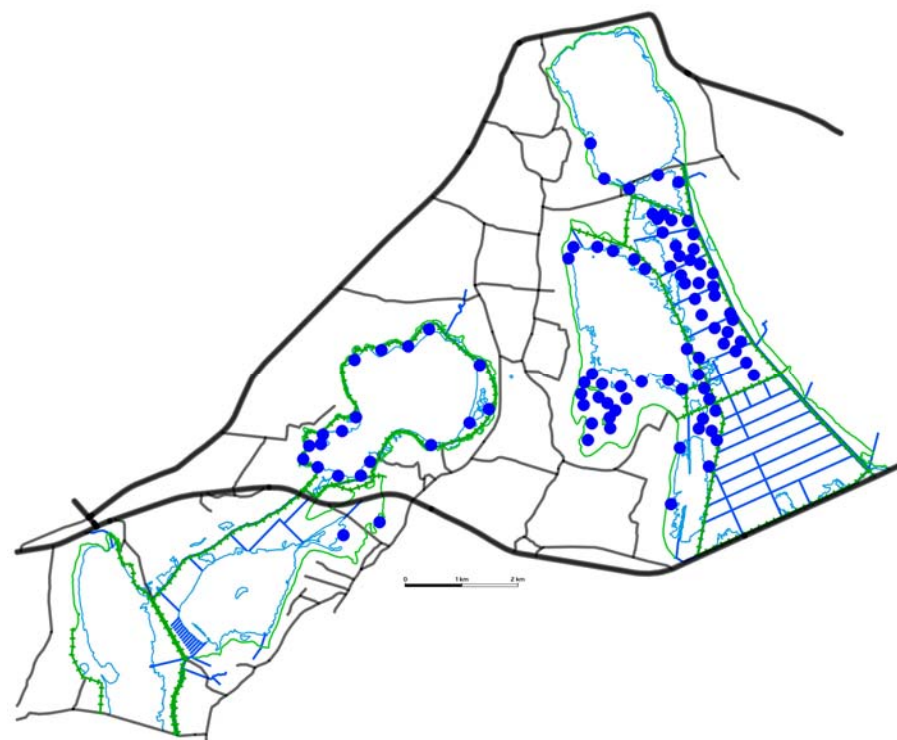
Årets første rørdrum blev hørt 29. februar. I 2011 var datoen 13. marts og i 2010 25. marts.

Figur 11. Bestand af rørdrum i Vejlerne 1978-2012 (antal territorier af territoriehævdende (paukende) hanner). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation, i 2004 foretog DOF en landsdækkende optælling, og fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten.

Fordelingen af territorier på de største lokaliteter var Bygholm Nord med 31 paukende (12 i 2011), Selbjerg Vejle med 27 (12 i 2011) samt Tømmerby Fjord med 18 (20 i 2011) (Fig. 12).

Figur 12. Territoriefordeling for rørdrum i Vejlerne 2012.

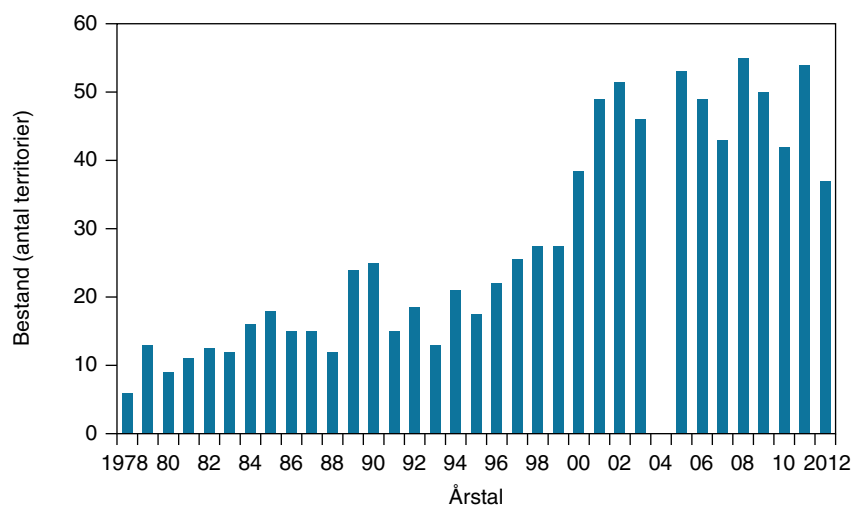
4.2.3 Rørhøg

Rørhøg blev som tidligere kortlagt ved observationer af territorial adfærd, eksempelvis redebygning (Fig. 13). Ynglebestanden blev i 2012 opgjort til 37 territorier, hvilket er en betydelig nedgang fra 2011 (54) (Fig. 14).

Figur 13. Rørhøg han med redemateriale, Han Vejle, 8. april 2012. Foto: Henrik Haaning Nielsen, ornit.dk.

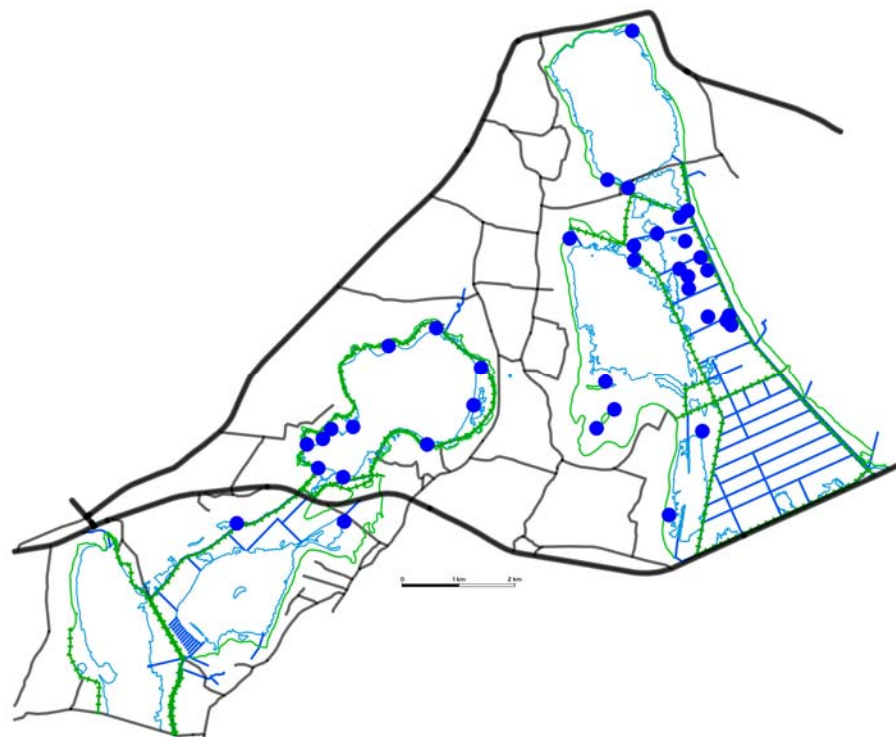
Figur 14. Bestand af rørhøg i Vejlerne 1978-2012 (antal territorier). Data er for årene 1978-2003 fra Vejlernes Feltstation, fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

Bestanden var stabil i Bygholm Nord-rørskoven, hvor 13 par blev optalt (13 i 2011) og i Tømmerby Fjord, hvor 11 par blev optalt (12 i 2011), mens der var markant tilbagegang i Selbjerg Vejle med fem par (15 i 2011) (Fig. 15).

Tilbagegangen i Selbjerg Vejle er vanskelig at forklare, men synes ikke at have forbindelse med vandstandsforholdene, der stort set var de samme som året før, idet den gennemsnitlige vandstand i perioden 1. marts – 1. juli 2012 lå på -15,1 cm DNN mod -17,4 cm DNN i 2011.

Figur 15. Territoriefordeling for rørhøg i Vejlerne 2012.

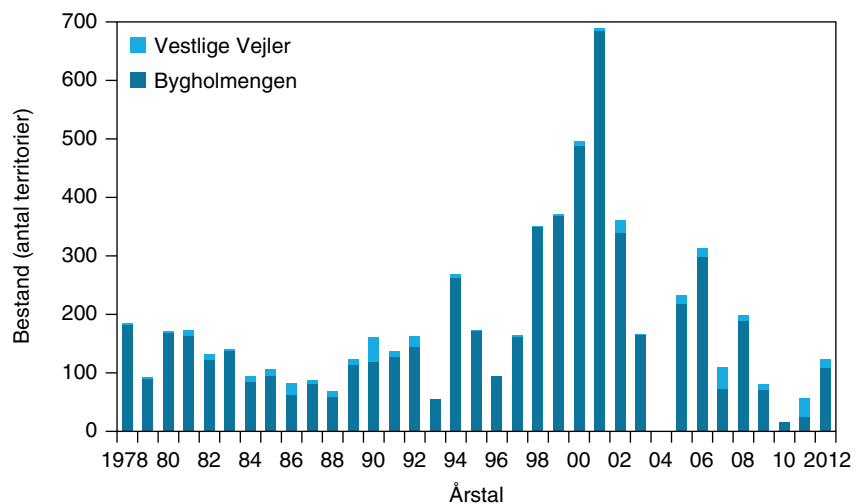
4.2.4 Klyde

Bestanden af klyde i Vejlerne blev i 2012 opgjort til 124 par med 109 par på Bygholmengen og de resterende 15 par i Østerild Fjord. Der er tale om en fremgang i forhold til 2011 (57 par) og 2010 (15 par), men bestanden var væsentligt større de sidste år af feltstationsperioden 1978–2003. Omkring 2000, hvor der var en række år med gunstige vandstandsforhold sammenfaldende med en meget lav rævebestand, ynglede op til 500-700 par klyder i Vejlerne (Fig. 16).

Klyde yngler i tætte kolonier og i Vejlerne i største antal og med størst succes, når der på Bygholmengen er en høj vandstand; dvs. når alle pander og kanaler er vandfyldte og på den måde yder en vis beskyttelse mod prædatorer (pattedyr). Opstemningstærsklen på -15 cm DNN betragtes som det nedre vandstandsniveau for normale eller gode ynglesæsoner for de kolonirugende fugle på engen.

De seneste år har der været iagttaget et større antal klyder på Bygholmengen i april, men mange af fuglene er senere forsvundet, ofte i forbindelse med markante fald i vandstanden. Et meget lavt antal er blevet tilbage på lokaliteten for at yngle og som regel med meget ringe succes.

Figur 16. Bestand af klyde i Vejlerne 1978-2012 (antal par), opdelt på Bygholmengen (mørkeblå signatur) og Vestlige Vejler (lyseblå signatur). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

Det samme mønster gentog sig i 2012, hvor der blev foretaget følgende grundige optællinger og kortlægninger af klyder på Bygholmengen:

- 23. april 203 fugle
- 3. maj 210 fugle (+ 6 på Limfjorden, 2 i Glombak)
- 6. maj 107 fugle/46 rugende
- 11. maj 34 fugle/13 rugende
- 23. maj 7 fugle/4 rugende.

Som udgangspunkt for opgørelsen af årets ynglebestand er anvendt de i alt 218 klyder optalt den 3. maj (≈109 par), idet vi går ud fra, at fuglene som opholdt sig på Limfjorden ud for Bygholmdæmningen og i Glombak tilhørte ynglebestanden. Fuglene var denne dag i klart etablerede kolonier, selv om ikke alle parrene rugede. Som det ses på tallene, forsvandt mange fugle allerede i dagene umiddelbart efter, og en del af dem har formentlig opsøgt andre ynglelokaliteter.

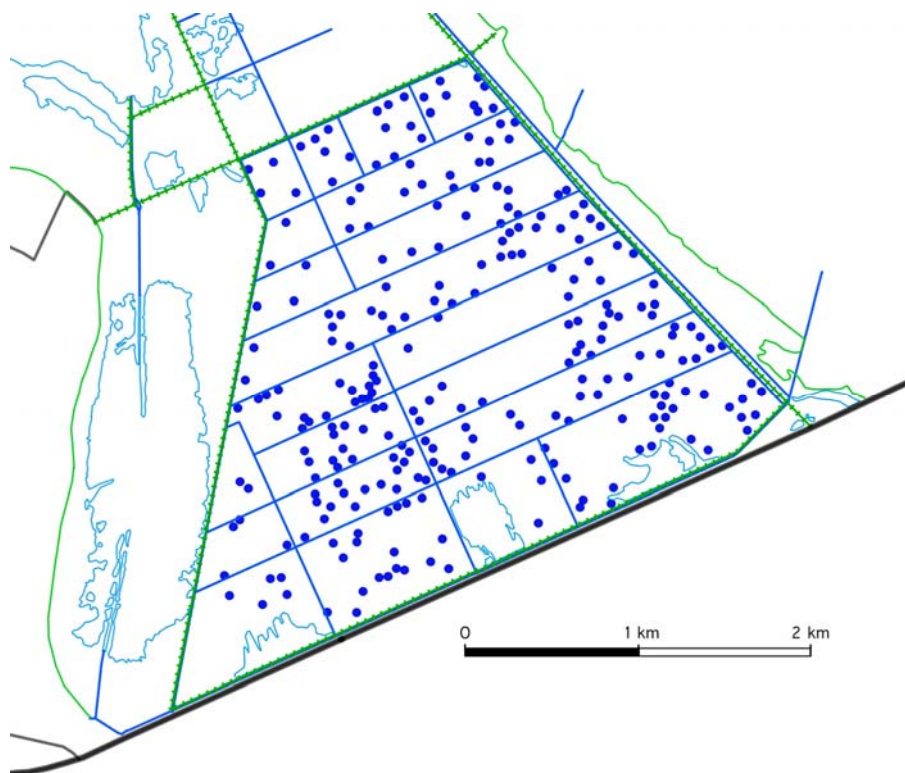
Kolonien i Østerild Fjord, som også blev benyttet i 2011, var beliggende på en ø ud for østbredden. Øen husede tillige en koloni af fjord- og havterner. Her taltes i april (hvor vegetationen ikke var vokset så højt op, og fuglene dermed var synlige) op til 31 klyder, men efter 1. maj sås ikke over 22 (ved observation på afstand, uden at opsøge øen). Dette tal er anvendt som udgangspunkt for bestandsopgørelsen her, og omregningsfaktor 0,7 er benyttet (Hälterlein m.fl. 1995).

Det lykkedes for tre-fire af parrene på Bygholmengen at få ynglesucces (de sås ungevarslede på enggennemgangen 6. juni). Også kolonien i Østerild Fjord havde formentlig en begrænset ynglesucces, eftersom kun otte voksne fugle varslede over kolonien, da en observatør nærmede sig den lille yngleø den 15. juni. På dette tidspunkt kan ungefamilierne dog være vandret væk fra yngleøen.

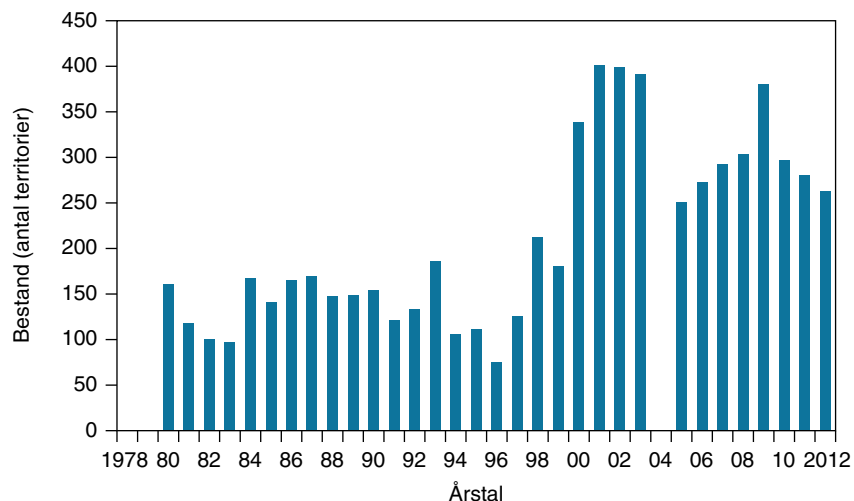
4.2.5 Vibe

Vibe bliver i det nuværende program kun overvåget på Bygholmengen. I 2012 blev der kortlagt 263 territorier (Fig. 17), en lille nedgang i forhold til 2011 (281 par). Det er fjerde år i træk med tilbagegang, men bestanden er stadig inden for det samme høje bestandsniveau, som der har været for arten i alle de dækkede år efter 2000 (Fig. 18).

Figur 17. Territoriefordeling for vibe på Bygholmengen, 2012.

Figur 18. Bestand af vibe på Bygholmengen 1978-2012 (antal territorier). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlnes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

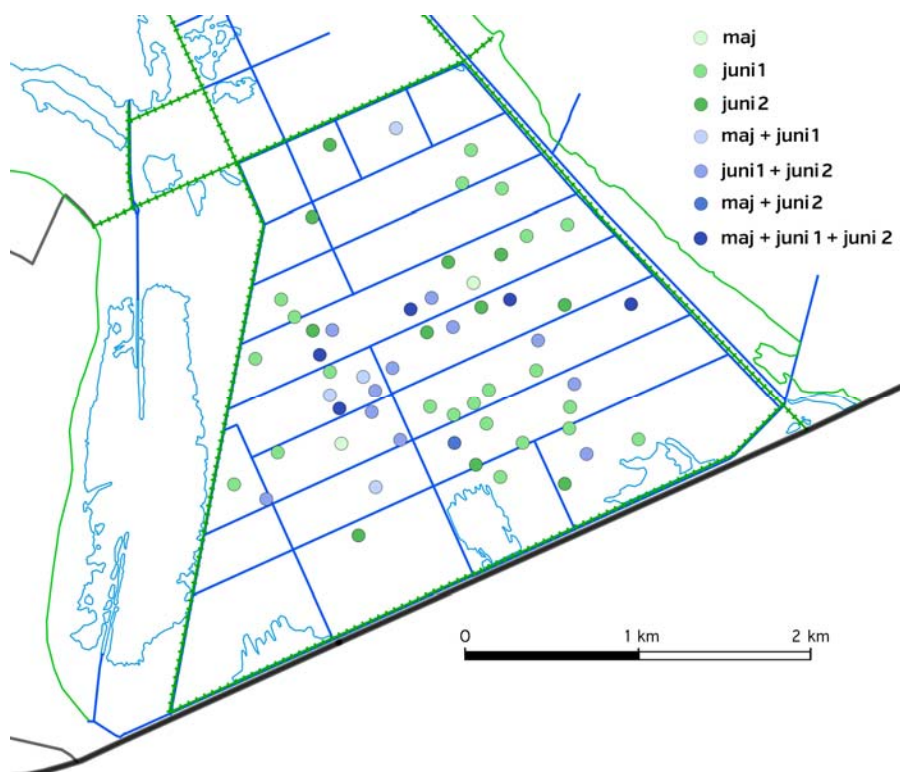

4.2.6 Engryle (almindelig ryle)

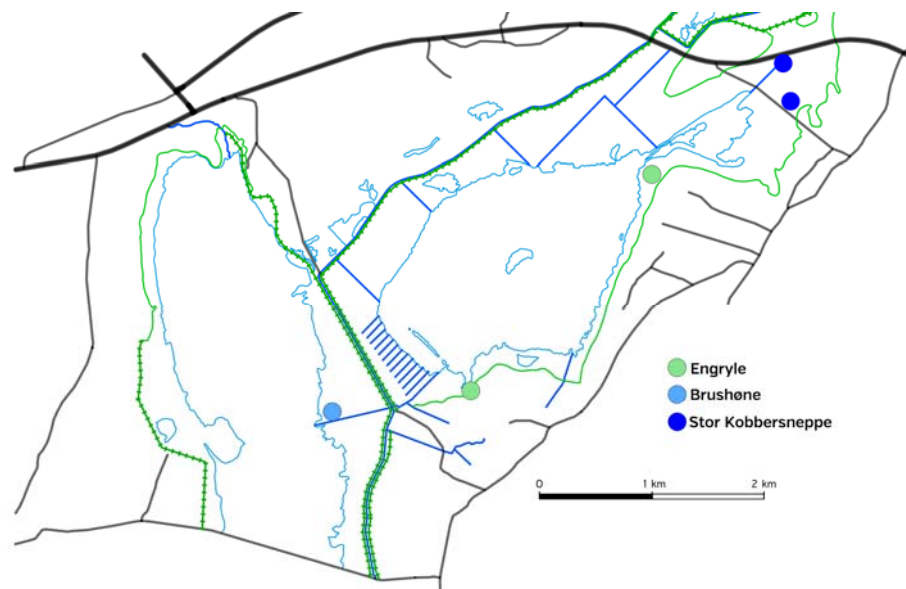
I 2012 blev registreret i alt 57 territorier af engryle (Fig. 19, 20 og 21). Det er en lille fremgang i forhold til 2011, hvor 52 territorier blev kortlagt, og en opretholdelse af bestandsniveauet gennem den seneste tiårsperiode (Fig. 22). Fordelingen var 55 par på Bygholmengen (46 par i 2011) og to par i Vesløs/Arup Vejler (seks par i 2011).

Arten blev kortlagt på de standardiserede gennemgange af Bygholmengen i maj og først i juni ligesom de øvrige år. I kontrast til det normale billede, hvor antallet af territorier har været nogenlunde lige stort på de to tællinger (se Tabel 2), fandtes i 2012 meget få i maj (blot 12 territorier), mens tællingen 6. juni resulterede i det største tal på en enkelt dag igennem mange år, nemlig 42 territorier. Heraf var ni også registreret i maj.

Figur 19. Fordeling af ynglende engryler på Bygholmengen i 2012. Der er sondret mellem fugle, der kun blev registreret i maj, kun blev registreret på første gennemgang af engen i juni, anden gennemgang i juni eller blev registreret på to eller alle tre enggennemgange.

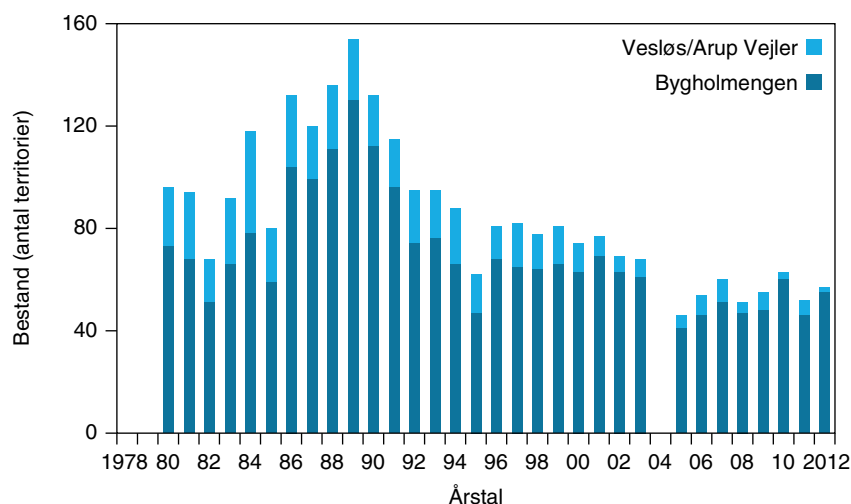

Figur 20. Fordeling af ynglende engryle og stor kobbersneppe i Vesløs/Arup Vejler samt brushøne i Østerild Fjord i 2012.

Figur 21. En af Bygholmengens ynglende engryler 2012. Foto: Henrik Haaning Nielsen, ornit.dk.

Figur 22. Bestand af engryle i Vejlerne 1978-2012 (antal territorier), opdelt på Bygholmengen (mørkeblå signatur) og Vesløs/Arup Vejler (lyseblå signatur). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

Normalt har vi kun anvendt disse to enggennemgange ved opgørelsen af bestanden (hvilket ville give et resultat på 45 par på Bygholmengen). Men da yngleperioden i 2012 tilsyneladende var meget forsinket, som det også var tilfældet på Tipperne, hvor rylerne yngede ca. 10 dage senere end normalt (Ole Thorup, pers. medd.), har vi valgt at inddrage resultatet fra den sene gennemgang i juni, foretaget den 20. juni. Her blev der kortlagt 27 territorier, hvoraf de 11 var "nye" i forhold til de to tidligere kortlægninger, og der genfundtes et par fra maj-tællingen, som ikke var registreret på den første juni-tælling. Dermed nås et resultat på 55 territorier. Kun to af territorierne fra maj-tællingen er ikke blevet bekræftet ved senere kortlægninger.

Tabel 2. Antallet af territorier af engryler på Bygholmengen kortlagt henholdsvis i maj og juni i årene 2008-12. I 2008-09 blev der kun foretaget én juni-gennemgang, mens der i 2010-12 er foretaget to gennemgange i juni, benævnt 'Juni 1' og 'Juni 2'. Desuden er specificeret, hvor mange af territorierne der kun er fundet på maj-gennemgangen og på den sene juni-gennemgang. Sammentællingen tager udgangspunkt i første juni-gennemgang og adderer tallene fra 'Kun maj' og 'Kun Juni 2'. For 2010 og 2011 er i parentes anført tallene fra de oprindelige bearbejdnings i ynglefuglerapporterne (Nielsen & Kjeldsen 2011, Kjeldsen & Nielsen 2011), hvor der ved sammentællingen ikke blev taget hensyn til den sene juni-gennemgang.

	Maj	Juni 1	Juni 2	Kun maj	Kun Juni 2	I alt
2008	26	31	-	17	-	48
2009	26	32	-	16	-	48
2010	34	38	34	18	16	72 (60)
2011	28	29	25	13	12	54 (46)
2012	12	42	27	2	11	55

Revision af materialet fra 2010 og 2011 er foretaget for sammenligningens skyld, og antyder at bestandsniveauet måske ikke har været så forskelligt mellem 2011 og 2012, mens 2010 ligger højere end årene både før og efter.

Engryle er en diskret art, som kan være svær at kortlægge, og det er næppe realistisk at tro, at man på én enggennemgang af Bygholmengen vil kunne finde samtlige territorier. Hvis et territorium ikke bliver genfundet ved senere enggennemgange er det altså ikke nødvendigvis ensbetydende med, at

fuglene har opgivet eller er flyttet med ungerne. Derfor er det samlede tal for bestanden, fremkommet ved at kombinere kortlægninger fra maj og juni, givetvis mere dækkende, end hvis man kun anvendte én tælling. I 2012 udgør tallet fra den største tælling (første juni-gennemgang) 76% af den samlede bestand fundet ved at kombinere tællingerne. Dette er en betydeligt højere andel end de øvrige år (63-65%) (Tabel 2).

Fordelingen på Bygholmengen med størst tæthed af territorier i et bælte over den centrale del af engen minder meget om situationen i 2011.

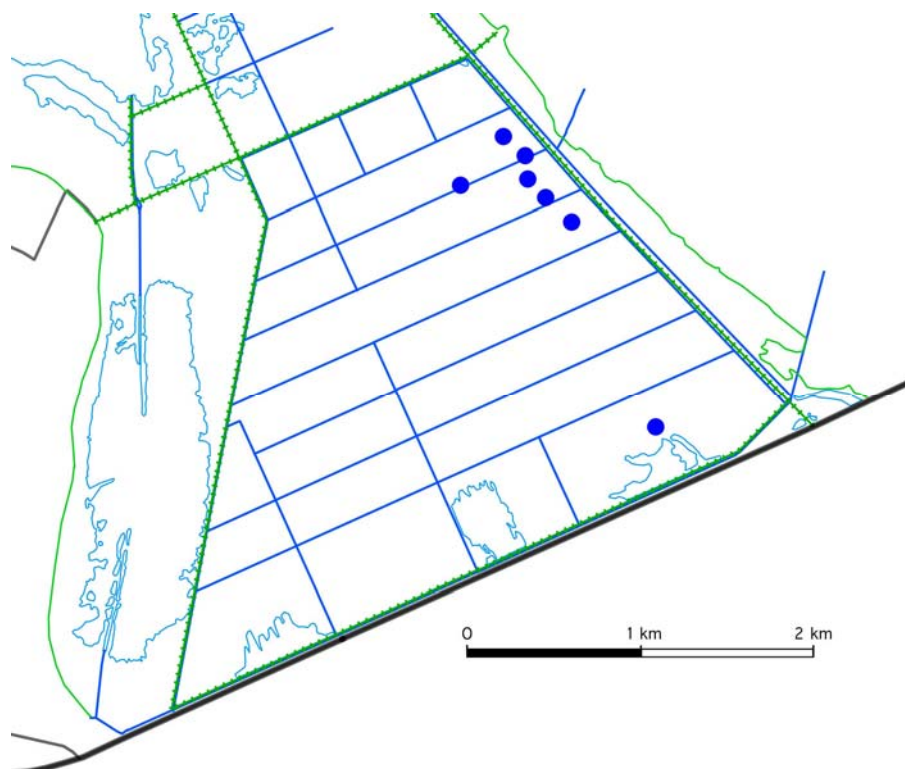
I Vesløs/Arup Vejler blev territorierne kortlagt under juni-gennemgangen af engene. Med blot to par er der tale om den laveste bestand på lokaliteten nogensinde, og en tilbagegang med to tredjedele i forhold til 2011.

Bygholmengen er Danmarks vigtigste lokalitet for engryle (og formentlig den største lokalitet for hele den truede baltiske bestand). Den hidtidige forvaltning ser ud til at tilfredsstille artens habitatkrav, og i modsætning til hvad der er tilfældet på de fleste andre lokaliteter har bestanden her siden 2005 udvist stor stabilitet. Der er grund til at understrege, at en fortsat bæredygtig bestand er helt afhængig af, at der vedholdende gøres en indsats for at bevare en god græsnings- og fugtighedstilstand på engen.

4.2.7 Brushøne

Ynglebestanden i Vejlerne blev i 2012 opgjort til otte brushøner, syv på Bygholmengen (Fig. 23) og én i Østerild Fjord (Fig. 20). Alle fuglene på Bygholmengen blev kortlagt 6. juni, heraf seks i det traditionelt bedste område for arten i den nordøstlige del af engen. Fuglenes adfærd denne dag tydede på, at gennemgangen blev foretaget for tidligt i forhold til brushønsenes ynglecycklus (hønerne virkede kun svagt yngleurolige, og ud over de syv kortlagte enlige høner blev der set to høner ved hannernes dansepladser).

Figur 23. Fordeling af yngleurolige brushøner på Bygholmengen i 2012.

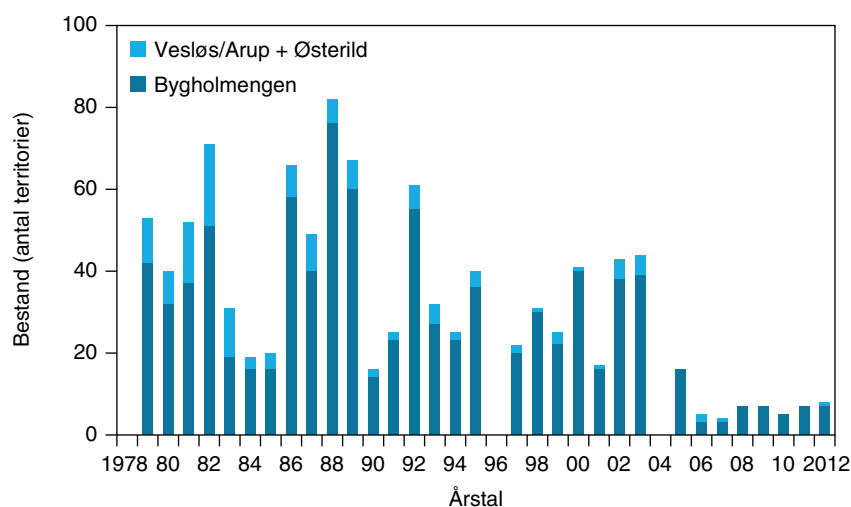

Under den senere enggennemgang 20. juni blev der kortlagt fire brushøner, som var meget mere overbevisende i deres afledningsadfærd (de havde tydeligvis unger og cirklede grytende omkring observatøren). Disse fugle fandtes i det samme område mod nordøst, hvor der tidligere på måneden var kortlagt seks fugle. Den ekstra gennemgang sidst i juni (som også blev gennemført i 2010 og 2011) resulterede ikke i et større antal yngleurolige brushøner. Dette kan virke overraskende i lyset af, at arten på andre vestjyske ynglepladser i 2012 optrådte i større antal end i de forudgående år, i overensstemmelse med artens nomadiske adfærd.

Brushønen i Østerild Fjord blev set ved en enggennemgang 15. juni i et område, som gennem de seneste år har været underlagt slåning og græsning som plejeforanstaltning, men hvor en spredt tagrørsbevoksning stadig dominerer vegetationen. Der har ikke været registreret ynglende brushøne på denne lokalitet siden 1989. Fuglen optrådte ikke tydeligt yngleurolig, men er alligevel medtaget i bestandsopgørelsen, da habitatet synes egnet for arten.

Bestandsstørrelsen hos brushøne varierer meget fra år til år. I 1978-2003 svingede den optalte bestand mellem 83 yngleurolige høner i 1988 og nul i 1996 (Kjeldsen 2008, Fig. 24). Bygholmengen var dengang en af landets vigtigste lokaliteter for arten. I 2002-2003 lå niveauet på over 40 ynglehunner, men herefter er der registreret et markant fald i bestanden; de seneste syv år således færre end 10 høner. I samme periode er arten helt forsvundet fra mange lokaliteter i Danmark.

Figur 24. Bestand af brushøne i Vejlerne 1978-2012 (antal yngleurolige hunner), opdelt på Bygholmengen (mørkeblå signatur) og de Vestlige Vejler (Østerild Fjord og Arup Vejle, lyseblå signatur). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. I 1996 registreredes ingen ynglefugle på tællingerne; fra 2004 foreligger ingen optællinger.

I Vejlerne vil den anvendte metodik (med meget få besøg på de bedste lokaliteter) i de fleste tilfælde resultere i en undervurdering. Dette sker uvægerligt, hvis optællingsdatoen ikke rammer det optimale tidspunkt, hvor den størst mulige del af bestanden har unger og dermed er synlige. Høner, som opgiver deres yngleforsøg, bliver slet ikke registreret ved denne metode.

4.2.8 Stor kobbersneppe

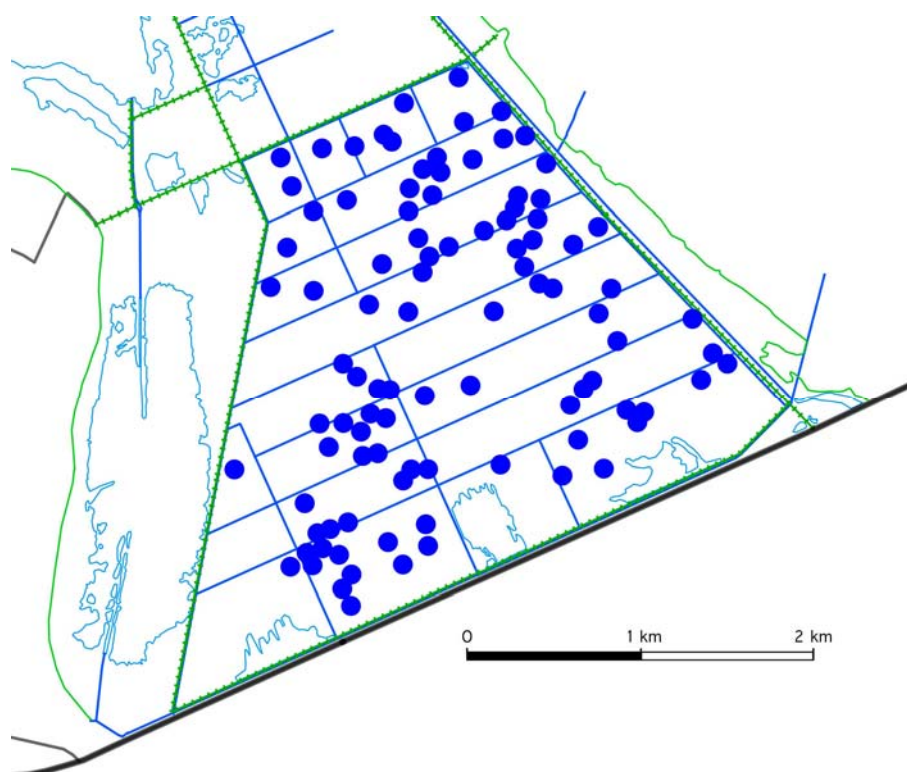
Vejlernes bestand af stor kobbersneppe blev i 2012 opgjort til 99 par. Ved territoriekortlægningen i maj fandtes 97 territorier på Bygholmengen (Fig. 25), og i "Trekanten" ved Vesløs Vejle blev kortlagt to ungevarslenende par i juni (Fig. 20). Der er tale om en tilbagegang i forhold til 2011, hvor der sam-

menlagt blev registreret 115 par, heraf 111 par på Bygholmengen. Årets bestand hører i det hele taget til i den lave ende, og ikke siden 1995 har der ellers været en bestand på under 100 par i Vejlerne (Fig. 27).

Kobbersneppebestanden i Vejlerne kulminerede med omkring 200 par i 2000-2003, hvilket med stor sandsynlighed har sammenhæng med en reduceret rævebestand de år; hvor der generelt var store bestande af de fleste vadefuglearter. Dette høje bestandsniveau blev efterfulgt af et voldsomt fald frem til 2005 og en langsom stigning til 2008. De seneste fire år har bestanden været på et lavt niveau.

Ud over de store udsving i bestandsstørrelsen (Fig. 27) har også ynglesuccesen været karakteriseret ved store svingninger (Kjeldsen 2008). Ynglesuccesen har været overvåget systematisk siden 2009, ved at der på den første juni-enggennemgang er registreret ungevarslende kobbersneppepar (Tabel 3).

Figur 25. Territoriefordeling for stor kobbersneppe på Bygholmengen, 13. maj 2012.

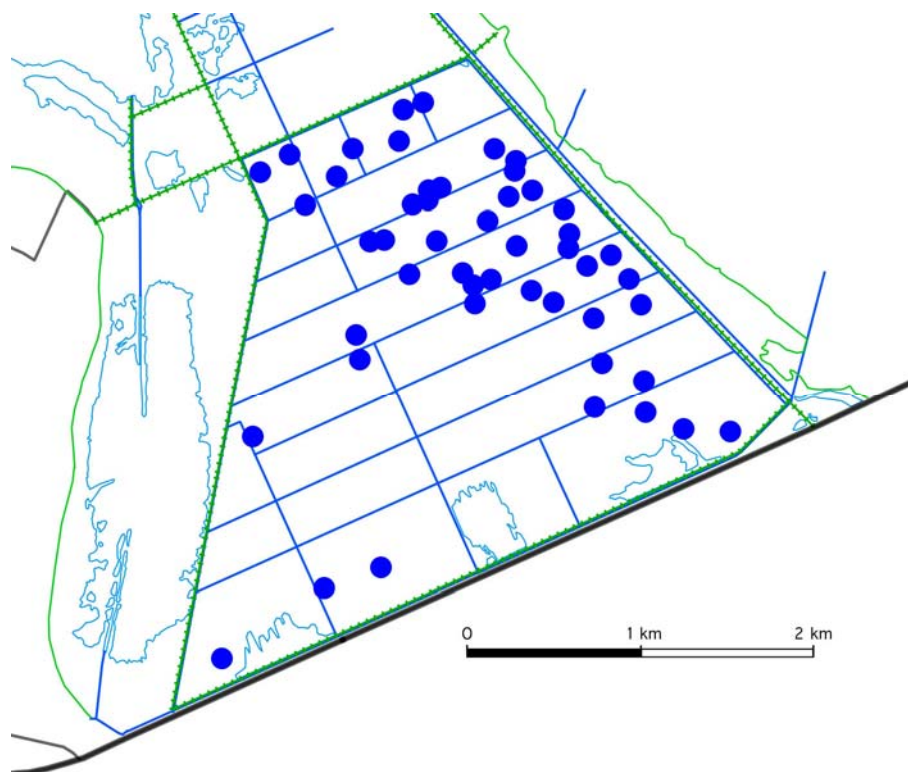
Tabel 3. Bestanden af stor kobbersneppe på Bygholmengen 2009-12, antal territoriehævdende par i maj, antal ungevarslende par i juni samt ungevarslende som andel af bestanden (i procent).

	2009	2010	2011	2012
Bestand	112	94	111	97
Ungevarslende	109	43	73	49
Ungevarslende (%)	97	46	66	51

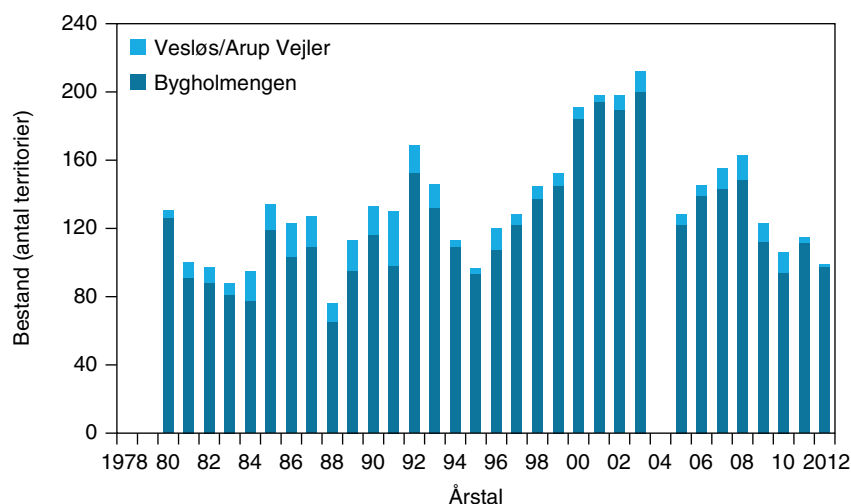
I 2012 blev der på Bygholmengen 6. juni kortlagt 49 ungevarslende par (Fig. 26), hvilket svarer til godt halvdelen af antallet territoriehævdende par i maj. Sammenlignes de to kort over parrenes fordeling fra maj og juni (Fig. 25, 26) ses, at mange par i den mellemliggende periode er forsvundet fra dele af Bygholmengen, mens der i andre områder er nogenlunde samme tæthed i juni som i maj. Særligt på den sydvestlige del af engen forsvandt mange par. En

del af disse par kan være vandret andre steder hen med ungerne, som der også har været tydelige indikationer på andre år. Det visuelle indtryk, når man sammenligner kortene, antyder, at der er sket en vandring fra sydvest mod nordøst, men eftersom der ingen steder på engen blev fundet en højere tæthed af par i juni end i maj, er der måske tale om, at der i de "tomme" områder snarere har været et højt prædationstryk, end at alle parrene udvandrede.

Figur 26. Fordeling af ungevars-lende par af stor kobbersneppe på Bygholmengen, 6. juni 2012.

Figur 27. Bestand af stor kobbersneppe i Vejlerne 1978-2012 (antal territorier), opdelt på Bygholmengen (mørkeblå signatur) og Vesløs/Arup Vejler (lyseblå signatur). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

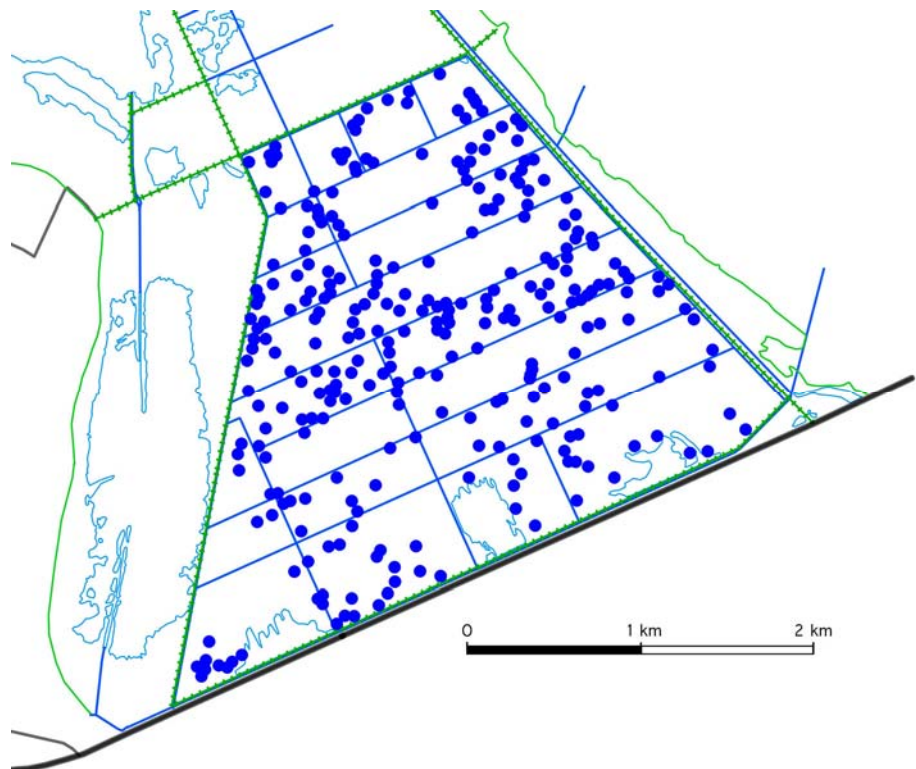
I Trekanten ved Vesløs Vejle blev der i juni fundet to ungevars-lende par på trods af, at fuglene i maj havde været meget diskrete, og der faktisk havde været tvivl, om arten overhovedet yngede på lokaliteten. Bestanden af stor kobbersneppe i de Vestlige Vejler har udvist en langvarig vigende tendens, og det nuværende niveau er så lavt, at fuldstændig forsvinden fra dette område måske ikke er urealistisk.

4.2.9 Rødben

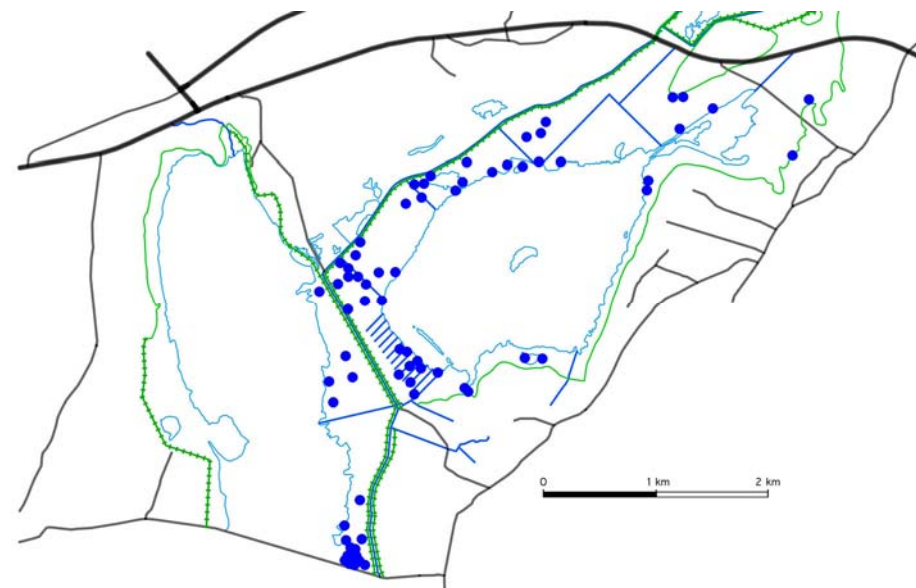
Rødbenene kortlægges i juni, hvor langt de fleste af parrene er ungevarslen-
de. Der blev i 2012 kortlagt 360 territorier, heraf 289 par på Bygholmengen,
50 par i Vesløs/Arup Vejle og 21 par på østsiden af Østerild Fjord (Fig. 28,
29). Lokaliteterne Bygholmengen og Vesløs/Arup Vejle dækkes i hele deres
udstrækning, mens det kun er en del af Østerild Fjord, som indgår i det nu-
værende program.

Samlet set er antallet øget i forhold til 2011, med fremgang på både Byghol-
mengen og i Østerild Fjord, mens der har fundet en mindre tilbagegang sted
i Vesløs/Arup. I 2011 blev der kortlagt 274 par på Bygholmengen, 61 i Ves-
løs/Arup Vejle og 11 i Østerild Fjord, i alt 346 par.

Figur 28. Territoriefordeling for
rødben på Bygholmengen 2012.

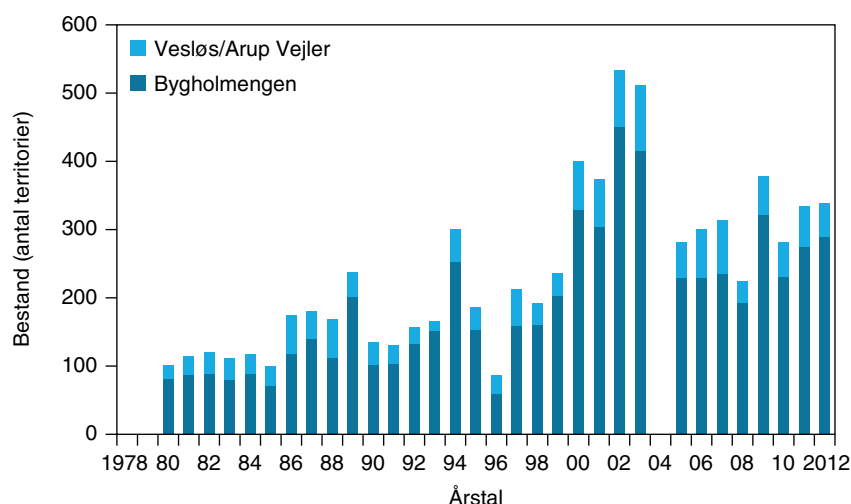
Figur 29. Territoriefordeling for
rødben i Vesløs/Arup Vejle og
østsiden af Østerild Fjord, 2012.

Fordelingen af parrene på Bygholmengen afviger ikke meget fra 2011, mens der i Vesløs/Arup Vejler i 2012 var sket en stor reduktion i tætheden langs østbredden og i Trekanten, mens der på engene langs vest- og nordsiden var væsentligt flere par end året før. I Østerild Fjord var årets bestand den største siden 2007.

Bestanden af rødben på Bygholmengen og i Vesløs/Arup Vejler viste i det meste af perioden 1978-2003 en stigende tendens, men med store årlige svingninger (Fig. 30). Efter 2005 har bestanden fortsat varieret på et generelt højt niveau, men uden at nå rekordniveauet fra 2002-2003, hvor tæt på 500 par rødben yngede på de to lokaliteter tilsammen. Det ekstraordinært høje bestandsniveau disse år viser, at prædationstrykket fra ræv sandsynligvis spiller en stor rolle for bestandens størrelse, idet rævebestanden dengang var lav pga. skab (Kjeldsen 2008).

Figur 30. Bestand af rødben i dele af Vejlerne 1978-2012 (antal territorier), opdelt på Bygholmengen (mørkeblå signatur) og Vesløs/Arup Vejler (lyseblå signatur). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

4.2.10 Dværghmåge

Der blev kun set ét ynglepar i 2012.

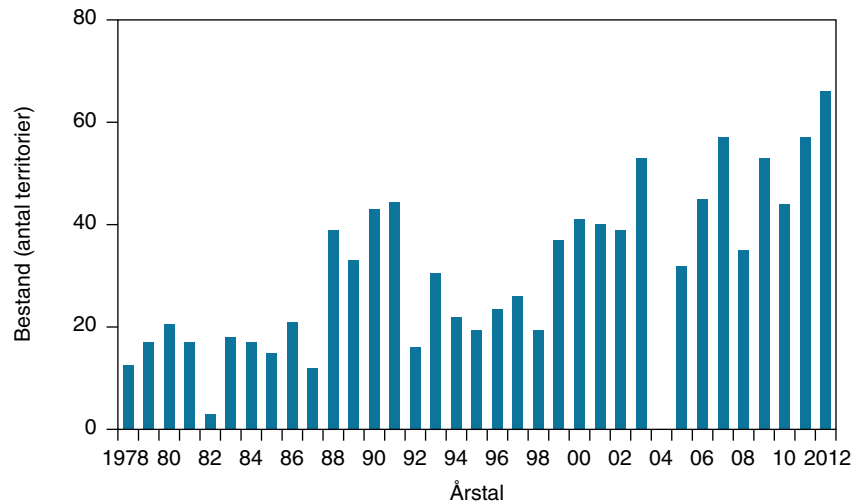
Den 30. april blev der set to adulte fugle i yngledragt som de første i 2012. Op til tre adulte og en 3. kalenderårs fugl opholdt sig gennem længere tid i Kogleakssøen. Den 24. maj stod parret, som bestod af en adult og en 3. kalenderårs fugl, tæt sammen og tilsyneladende i færd med at forme en rede. Reden blev placeret på en smal holm med spredt urtevegetation og med ynglende hættemåger og fjordterne tæt på. Konflikter med fjordterne blev indimellem set. Den 4. juni blev en rugende fugl registreret første gang, og den blev igen konstateret den 8. juni. Efter denne dato blev der ikke længere set rugende fugle, og ynglen må derfor være blevet opgivet. Op til 17 yngre fugle (2. kalenderår) opholdt sig omkring redeområdet gennem maj og juni.

Dværghmåge yngede regelmæssigt i Vejlerne indtil omkring 1980, hvorefter arten var fraværende i en årrække. Siden 1997 har mindst ét par årligt gjort yngleforsøg; der har dog kun i få tilfælde været konstateret ynglesucces (Kjeldsen 2008).

4.2.11 Fjordterne

Den samlede ynglebestand af fjordterne blev i 2012 opgjort til 66 par med 10 par i Kogleakssøen og 56 par i Østerild Fjord. (Fig. 31) Kun få fugle sås i Vestsøen på Bygholmengen, som ellers har været en fast yngleplads, men tilsyneladende begyndte ingen at yngle. Kolonien i Østerild Fjord findes på en ø i den nordøstlige del. Øen huser tillige en lille koloni af klyde (15 par), fem par havterner samt et par knopsvaner.

Figur 31. Bestand af fjordterne i Vejlerne 1978-2012 (antal par). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

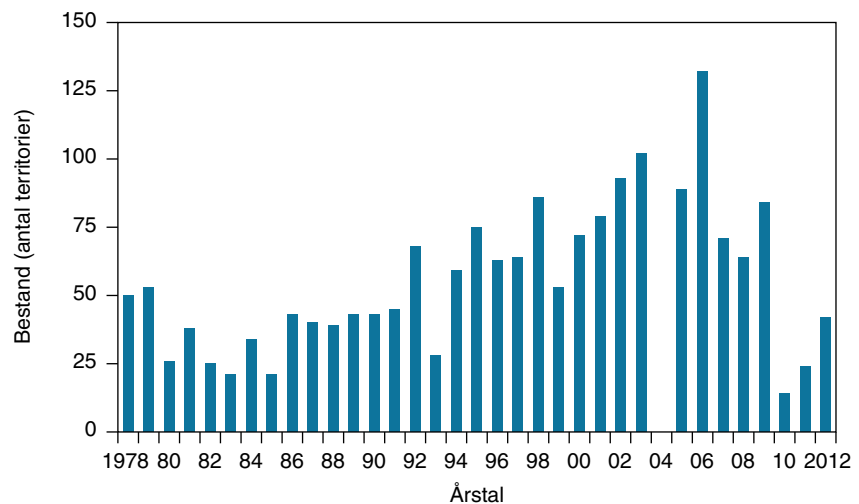

4.2.12 Havterne

Ynglebestanden af havterne blev i 2012 opgjort til 42 par, hvoraf de 37 par var på Bygholmengen og fem par i Østerild Fjord. Der er tale om en markant fremgang i forhold til 2011 (24 par) og 2010 (14 par). Bestanden i 2010 og 2011 repræsenterer dog et bemærkelsesværdigt lavt niveau (Fig. 32). Optællingen blev foretaget ved fjernkortlægning 3. maj med supplerende fjernkortlægning 11. og 16. maj. Bestanden i Østerild Fjord blev fundet tilfældigt på en ynglefugletælling, hvor lokalitetens bestand af fjordterner blev optalt.

En væsentlig del af Bygholmengens ynglefugle opgav at yngle, og kun ganske få ungfugle blev observeret. Ynglesuccesen i Østerild Fjord er ukendt.

Figur 32. Bestand af havterne i Vejlerne 1978-2012 (antal par). Figuren dækker hele Vejlerne, men 98 % af bestanden er fundet på Bygholmengen. Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

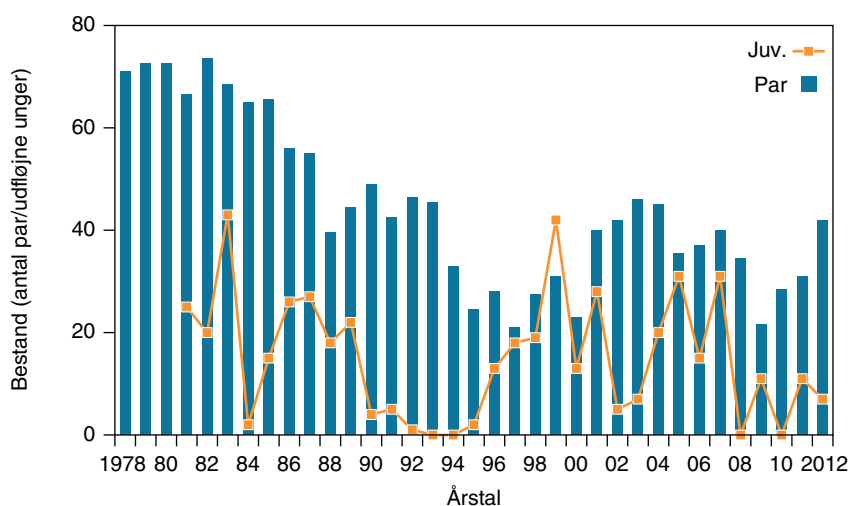

4.2.13 Sortterne

Den samlede ynglebestand af sortterne talte i 2012 38-45 par. Der er tale om et niveau, som er væsentligt højere end i 2011, idet der i 2011 blev optalt 26-36 par. Alle ynglepar var i Kogleakssøen. I alt syv unger blev flyvefærdige (Fig. 33).

Bestandsstørrelsen er fremkommet ved at optælle antallet af opflyvende fugle ved overflyvning af potentiel prædator. Der er imidlertid ikke optalt på tidspunkter, hvor alle fugle i kolonien kan forventes at være samlet, så der er anvendt en standardomregningsfaktor for måge/ternekolonier (Hälterlein m.fl. 1995). Hidtil er der konsekvent anvendt en omregningsfaktor på 0,7 på det største optalte antal, hvorved maksimumantallet er fremkommet. Imidlertid har årets grundige studier af sortternekolonien bl.a. resulteret i, at omregningsfaktoren bør justeres i løbet af yngleperioden i forhold til etableringsstart. Således bør omregningsfaktoren være 0,7 i etableringsperioden og i begyndelsen af rugeperioden, men ændres til 0,9 efter ca. 14 dages forløb. Eftersom etablering i Vejlerne oftest sker i ultimo maj, bør omregningsfaktoren ændres fra 0,7 til 0,9 fra primo juni. Studierne viste nemlig, at magerne ofte tilbragte flere minutter sammen på rederne i etablerings- og starten af rugeperioden, mens der kun var tale om besøg af få sekunders varighed ca. 14 dage inde i rugeperioden (Kjeldsen & Nielsen 2012).

Figur 33. Bestand af sortterne i Vejlerne 1978-2012. Søjler = antal par (ved interval i bestandsopgørelsen er anvendt middeltal), Streg = antal udflyjende unger. Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. I 2004 foretog Henrik Haaning Nielsen optællingen (uden for tælleprogram).

Antallet af opflyvende, rugende fugle har været op til 63, og det største antal set over eller i nærheden af kolonien har været 74.

Ankomsten af fugle skete 27. april.

Sortterne gik meget hurtigt i gang med at etablere kolonier efter ankomst til ynglepladsen. De virkede imidlertid kritiske i deres valg, da vi med få dages mellemrum kunne observere, at en etablering blev opgivet, hvorefter en ny etablering var i gang et nyt sted.

I perioden indtil 22. maj var den første store koloni under etablering på overgangen mellem Kogleakssøen og Store Gollum. Op til 45 fugle lettede fra kolonien under opflyvninger. Der blev set par i færd med at etablere reder på kanten af et område med lave spredte tagrør, lave pilebuske, gul iris og kærfnokrurt. Det er uvist, om ternerne nåede at lægge æg, inden kolonien

af ukendt årsag blev opgivet. Samtidig var en mindre koloni under etablering på kanten af et område med lave slåede tagrør. Den 17. og 18. maj kunne nogle af de 3-4 par her følges, mens de lavede redeskrab og parrede sig, og der blev observeret mange fødeafleveringer mellem magerne. Sidst på dagen 18. maj ebbede aktiviteten i denne koloni dog ud. Hovedkolonien lå i Kogleakssøens østlige del, nær den store højspændingsmast, hvor begyndende etablering registreret fra 22. maj, og dagen efter virkede de første par etablerede her. Få dage efter var også en mindre koloni med en lidt østligere placering under etablering. På et senere tidspunkt opdagede vi, at et enkelt par sortterner yngede for sig selv fjernt fra kolonierne. Selv om der gik nogen tid, inden vi opdagede dette par, tyder ynglecyklus på, at de har etableret reden nogenlunde samtidig med hovedkolonien og kolonien øst herfor. Der vedblev med at være stor aktivitet i de to kolonier indtil 18. juni, hvor det kunne konstateres, at parrene fra den mindre delkoloni (og muligvis nogle par fra hovedkolonien) havde opgivet, og nu var i færd med at etablere en ny koloni. Alle kolonierne blev etableret i områder med hættemåger; dog var kolonierne generelt placeret i områder hvor der var ret stor afstand mellem hættemågerederne. Det solitært ynglende par var omgivet af hættemågereder med få meters afstand.

Årets begrænsede ynglesucces vurderes at skyldes ugunstige vejrforhold i klæknings- og dele af ungeperioden samt prædation.

De fouragerende fugle blev især set hente føde i Kogleakssøen, men også i Store og Lille Gollum samt Han Vejle, Selbjerg Vejle, Læssø og Lund Fjord (Fig. 34).

Første flyvefærdige ungfugle sås 5. juli.

Figur 34. Fouragerende sortterne nær kolonien i Kogleakssøen, 1. juni 2012. Foto: Henrik Haaning Nielsen, ornit.dk.

Sortterner kræver åbne vandflader og områder med lav vegetation. De tidligere års pleje har tilsyneladende bevirket, at opvækst af tagrør på yngleøerne i Kogleakssøens centrale del er ophørt, hvorfor det denne sæson ikke vurderes nødvendigt at gennemføre slåning og/eller tromling på disse øer. Yngleområdet kunne optimeres for sortterne ved, at der inden næste ynglesæson (i vinteren 2013/14) foretages en slåning eller nedkørsel af tagrør i Kogleakssøens sydlige del, syd for den store højspændingsmast. Vedligehold af lokaliteten kan ske gennem kreaturafgræsning i sommerperioden.

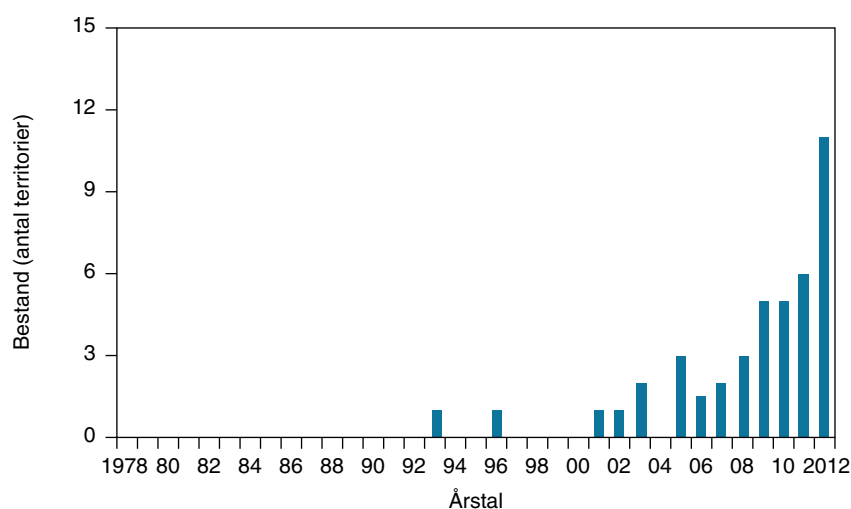
4.2.14 Plettet rørvagetel

Der blev registreret i alt seks territoriehævdende (piftende) fugle i 2012. Fordeelingen var én fugl ud for Skårup i den sydvestlige del af Selbjerg Vejle, én ud for spidsen af Skårup Odde i Selbjerg Vejle samt fire forskellige fugle i Vesløs Vejle. Der blev registreret piftende fugle i april, juni og juli, men altså ingen i maj. De seneste år har niveauet ligget på 13 fugle i 2011, fire i 2010 og to i 2009.

4.2.15 Trane

Der var i 2012 en markant fremgang til 11 ynglepar fra seks i 2011, som var det hidtil højeste antal (Fig. 35). Territoriehævdende (trompeterende) par blev fulgt så tæt som muligt gennem marts og april, men særligt under natlytning i maj måned blev der regelmæssigt konstateret trompeterende traner fra rørskovsområderne. Kun par og trompeteren, som blev kortlagt flere gange inden for et lille område, er regnet som ynglefugle.

Figur 35. Bestand af trane i Vejlerne 1978-2012 (antal territorier). Data for årene 1978-2003 er fra Vejlernes Feltstation; fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten. Fra 2004 foreligger ingen optællinger.

Ét par blev kortlagt i Glombak, fire i Selbjerg Vejle og seks par opholdt sig i Bygholm Nord (Fig. 36).

Yngleområdets karakter (høje tagrørskove) vanskeliggør registrering af eventuel ynglesucces, dog blev et par set med to unger 6. juni. Par med flyvende ungfugle sås lande nær de kortlagte yngleområder i Bygholm Nord, men disse var ikke nødvendigvis lokale ynglefugle, da familieflokke, særligt i august, kan være kommet fra andre ynglelokaliteter.

Figur 36. Tranepar, Selbjerg Vejle, 2. april 2012. Foto: Henrik Haaning Nielsen, ornit.dk.

4.3 Bestandstal for udvalgte arter i Vejlerne 2001-2012

Bestandstal for de overvågede arter er samlet for den seneste 12-årige periode (Tabel 4).

Tabel 4. Bestandstal for de overvågede arter i den seneste 12-årige periode, opdelt på de Østlige og Vestlige Vejler. Bemærk, at der ikke foreligger tal fra 2004. Data er for årene 2001-2003 fra Vejlernes Feltstation, fra 2005 og frem er kilderne for de enkelte år nævnt i litteraturlisten.

	2001		2002		2003			2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012	
	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest		Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest	Øst	Vest
Rørdrum	122	34	173	49	129	41		129	33	112	26	109	36	135	35	96	18	49	12	35	22	71	20
Rørhøg	33	16	37	15	34	12		43	10	38	11	36	7	45	10	38	12	33	9	38	16	24	13
Klyde Bygholmeng	685		340		166			218		299		74		189		71		15		25		109	
Klyde Vestlige Vejler		5		30		5			15		17		36		26		9		0		32		15
Vibe Bygholmeng	401		399		391			251		273		293		303		381		297		281		263	
Engryle	69	9	63	6	61	10		41	5	45	9	51	9	47	4	48	7	60	4	46	6	56	2
Brushøne	16	2	38	5	39	6		16	1	3	2	3	1	7	0	7	0	5	0	7	0	7	1
Stor kobbersneppe	195	4	189	10	203	16		122	6	139	6	144	13	148	15	112	11	94	12	111	5	97	2
Rødben Bygholmeng	304		450		415			229		229		235		192		321		230		274		289	
Rødben Vesløs/Arup		70		83		96			52		72		78		32		58		51		61		50
Rødben Østerild Øst												13		9		11		14		11		21	
Dværgrmåge	3	0	3	0	4	0		1	0	2	0	2-4	0	2	0	2	0	1-2	0	2	0	1	0
Fjordterne	39	1	33	6	31	22		25	7	36	9	32	25	13	22	52	1	44	1	43	14	10	56
Havterne	79	0	93	0	102	0		89	0	132	0	71	0	64	0	84	0	14	0	24	0	37	5
Sortterne par	40	0	42	0	46	0		36	0	37	0	40	0	35	0	22	0	29	0	31	0	42	0
Sortterne juv.	28	0	5	0	7	0		31	0	15	0	31	0	0	0	11	0	0	0	11	0	7	0
Plettet rørvagtel	47	9	36	36	36	74		5	4	15	4	11	5	3	2	1	1	4	0	7	6	2	4
Trane	1	0	1	0	2	0		3	0	1-2	0	2	0	3	0	4-6	0	5	0	6	0	11	0

5 Litteratur

Hälterlein, B., Fleet, D.M., Henneberg, H.R., Menneböck, T., Rasmussen, L.M., Südbek, P., Thorup, O. & Vogel, R. (1995): Vejledning I optælling af ynglefugle i Vadehavet. Common Waddensea Secretariat. – Wadden Sea Ecosystem No. 3. Wilhelmshaven.

Kjeldsen, J.P. (2008): Ynglefugle i Vejlerne efter inddæmningen, med særlig vægt på feltstationsårene 1978-2003. – Dansk Ornitologisk Forenings Tidsskrift 102: 1-240.

<http://www.dof.dk/sider/images/stories/publikationer/doft/dokumenter/vejlerne.pdf>

Kjeldsen, J.P. & Nielsen, H.H. (2008): Overvågning af ynglefugle i Vejlerne, 2007. – Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. – Arbejdsrapport fra DMU nr. 242. 32 s. <http://www.dmu.dk/Pub/AR242.pdf>

Kjeldsen, J.P. & Nielsen, H.H. (2009): Ynglefugle i Vejlerne 2009. – Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. – Arbejdsrapport fra DMU nr. 259. 40 s. <http://www.dmu.dk/Pub/AR259.pdf>

Kjeldsen, J.P. & Nielsen, H.H. (2011): Ynglefugle i Vejlerne 2011. – Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi. – Teknisk rapport fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 6. 40 s.

<http://www2.dmu.dk/Pub/TR6.pdf>

Kjeldsen, J.P. & Nielsen, H.H. (2012): Sortterner i Vejlerne. En undersøgelse af artens levevilkår i Vejlerne, ynglesæsonen 2012. – Rapport til Aage V. Jensen Naturfond. 56 s.

Nielsen, H.H. (2006a): Udvalgte ynglefugle i Vejlerne 2005. – Rapport til Aage V. Jensens Fonde. 32 s.

Nielsen, H.H. (2006b): Udvalgte ynglefugle i Vejlerne 2006. – Rapport til Aage V. Jensens Fonde. 61 s.

Nielsen, H.H. & Kjeldsen, J.P. (2009): Overvågning af ynglefugle i Vejlerne 2008. – Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. – Arbejdsrapport fra DMU nr. 251. 34 s. <http://www.dmu.dk/Pub/AR251.pdf>

Nielsen, H.H. & Kjeldsen, J.P. (2011): Ynglefugle i Vejlerne 2010. – Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet. – Arbejdsrapport fra DMU nr. 264. 36 s. <http://www.dmu.dk/Pub/AR264.pdf>

Pihl, S., Clausen, P., Laursen, K., Madsen, J. & Bregnballe, T. (2003): Bevaringsstatus for fuglearter omfattet af EF-fuglebeskyttelsesdirektivet. – Danmarks Miljøundersøgelser. Faglig rapport fra DMU nr. 462. 130 s.

http://www2.dmu.dk/1_viden/2_Publikationer/3_fagrapporter/rapporter/FR462.PDF

Riis, N. (red.) (2009): Driftsplan for Vejlerne. Hovedrapport. – COWI for Aage V. Jensen Naturfond. 145 s.

http://www.avjf.dk/avjnf/files/2012/10/Vejlerne_Driftplan_Hovedrapport_2009.pdf

http://www.avjf.dk/avjnf/files/2012/10/Vejlerne_driftplan_Hovedrapport_2009_BILAG_1-5.pdf

Riis, N. (red.) (2009): Driftsplan for Vejlerne. Hovedrapport. – COWI for Aage V. Jensen Naturfond. 145 s.

http://www.avjf.dk/avjnf/files/2012/10/Vejlerne_Driftplan_Hovedrapport_2009.pdf

http://www.avjf.dk/avjnf/files/2012/10/Vejlerne_driftplan_Hovedrapport_2009_BILAG_1-5.pdf

YNGLEFUGLE I VEJLERNE 2012

Denne rapport præsenterer resultaterne af overvågningen af udvalgte ynglefugle på Fuglebeskyttelsesdirektivets Bilag 1 samt enkelte andre arter i vejlerne 2012.

Overvågningen af ynglefugle var i 2012 koncentreret om fjordterne, havterne og sortterne. Der blev kortlagt 66 par fjordterner, hvilket er det største antal nogensinde, 42 par havterner, en stigning i forhold til 2011, og 38-45 par sortterner, som fik syv unger på vingerne.